

**VARHAISKASVATUSSUUNNITELMAN
HAAPAVEDEN KAUPUNGIN
PAIKALLISET LINJAUKSET**

Sisällys

1. VARHAISKASVATUSSUUNNITELMAN PERUSTEET JA PAIKALLISET VARHAISKASVATUSSUUNNITELMAT	1
1.4.1 Varhaiskasvatussuunnitelman laadinta	1
2. VARHAISKASVATUKSEN TEHTÄVÄ JA YLEISET TAVOITTEET	5
2.8.1 Varhaiskasvatuksen tavoitteet	5
2.8.2 Varhaiskasvatuksen järjestäminen	5
2.8.3 Haapaveden kaupungin vuorohoidon linjaukset	5
2.8.4 Siirtymäkäytännöt osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua	6
2.8.5 Varhaiskasvatuksen arvoperusta ja sitä mahdollisesti täydentävät paikalliset näkökulmat	7
2.8.6 Oppimiskäsitys ja sitä mahdollisesti täydentävät paikalliset näkökulmat	7
2.8.7 Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ja niihin mahdollisesti liittyvät paikalliset painotukset sekä ne toimenpiteet, joiden avulla tavoitteiden toteutumista arvioidaan ja kehitetään	9
3. VARHAISKASVATUKSEN TOIMINTAKULTTUURI	14
3.4.1 Varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin kehittämisen tavoitteet ja	14
toteuttaminen sekä arvioinnin käytännöt	14
3.4.2 Inklusiivisten toimintatapojen kehittäminen ja toteuttaminen	15
3.4.3 Kiusaamisen, vakivallan ja häirinnän ehkäisy ja niihin puuttuminen	18
3.4.4 Varhaiskasvatuksessa käytettävät oppimisympäristöt sekä niiden arviointiin liittyvät käytännöt	22
3.4.5 Yhteistyön tavoitteet, rakenteet ja käytännöt	24
4. VARHAISKASVATUKSEN PEDAGOGISEN TOIMINNAN SUUNNITTELU JA TOTEUTTAMINEN	27
4.7.1 Pedagogisen toiminnan suunnittelun ja toteuttamisen periaatteita sekä seurannan ja arvioinnin käytäntöjä	27
4.7.2 Varhaiskasvatuksen pedagogisen dokumentoinnin periaatteita ja käytäntöjä	28
4.7.3 Monipuolisten työtapojen valintaa ja käyttöä ohjaavat periaatteet	29
4.7.4 Käytäntöjä, jotka tukevat lasten leikkiä inklusiivisten periaatteiden mukaisesti	30
4.7.5 Oppimisen alueiden tavoitteita ja sisältöjä	30
4.7.6 Lasten mielenkiinnon kohteiden ja osallisuuden huomioon ottamisen tapoja pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa	34
4.7.7 Vieras- ja monikielisten lasten suomen/ruotsin kielen oppimisen tukemista	35
4.7.8 Perheen kieli- ja kulttuurivalintoihin ja äidinkielen tukemiseen liittyvää yhteistyötä ja käytäntöjä	36
5. LAPSEN TUKI	37
5.7.1 Lapsen tuen järjestämistä ohjaavat paikalliset periaatteet ja käytännöt	37
5.7.2 Lapsen tuen tarpeen arviointiin liittyvät käytännöt ja vastuut	37

5.7.3 Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa: pedagogiset, rakenteelliset ja hoidolliset tuen muodot	38
5.7.4 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman täydentäminen tuen näkökulmasta, tuen suunnitelman laatimiseen ja arviointiin liittyvät vastuut ja käytännöt	38
5.7.5 Lasten ja huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön käytännöt tuen aikana.....	38
5.7.6 Monialainen yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken tuen järjestämisessä sekä tuen vaikutusten seurannassa ja arvioinnissa.....	39
5.7.7 Toiminta siirtymävaiheissa ja tiedonsiirtoon liittyvät käytännöt varhaiskasvatuksen aikana ja siirryttäessä esiopetukseen	39
5.7.8 Tehostetun ja erityisen tuen sekä tukipalveluiden hallintopäätösmenettelyt (huoltajan ja lapsen kuuleminen sekä päätöksen laatiminen, muuttaminen ja kumoaminen)	40
5.7.9 Tuen tasot	40
6. VAIHTOEHTOISEEN PEDAGOGIIKKAAN TAI ERITYISEEN KATSOMUKSEEN PERUSTUVA VARHAISKASVATUS	42
7. TOIMINNAN ARVIOINTI JA KEHITTÄMINEN VARHAISKASVATUKSESSA.....	43
7.2.1 Miten varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista seurataan, arvioidaan ja kehitetään varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa	43
7.2.2 Miten lapsilta, huoltajilta ja muilta yhteistyötahoilta saatua palautetta kerätään ja hyödynnetään laadun ylläpitämisessä ja parantamisessa.....	43

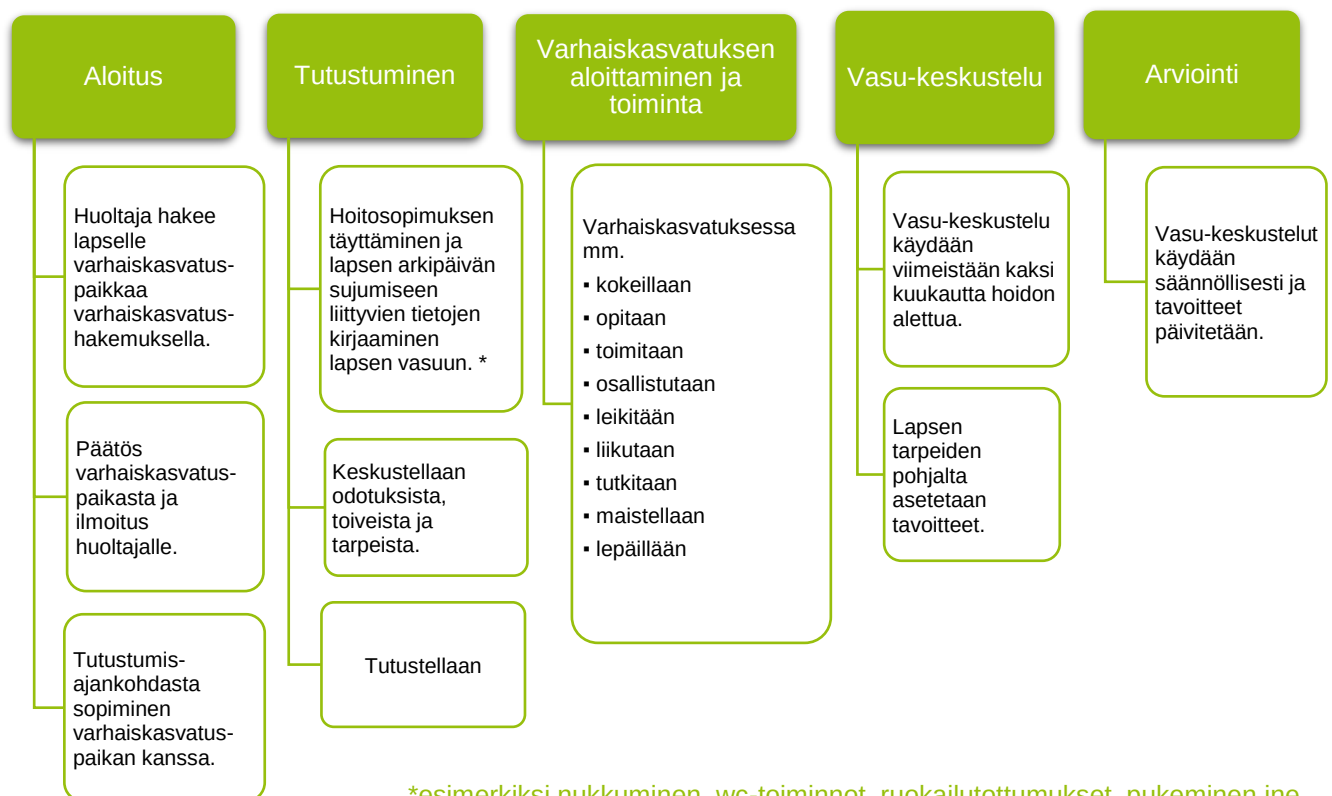
1. VARHAISKASVATUSSUUNNITELMAN PERUSTEET JA PAIKALLISET VARHAISKASVATUSSUUNNITELMAT

1.4.1 Varhaiskasvatussuunnitelman laadinta

Haapaveden kaupungin varhaiskasvatussuunnitelmasta käytetään tässä yhteydessä nimeä vasu lukemisen helpottamiseksi. Haapaveden kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma on laadittu Opetushallituksen vuonna 2016 hyväksymän varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti ja päivitetty vuosina 2018 sekä 2022 tulleiden uudistusten pohjalta. Varhaiskasvatussuunnitelman päivitystä varten on koottu työryhmä, joka koostuu esihenkilöstä, varhaiskasvatuksen erityisopettajasta sekä varhaiskasvatuksen opettajista. Työryhmään kuuluvat Eeva Koskela (pj), Minttu Matti (sihteeri), Mia Luomajoki, Satu Säteri-Saastamoinen, Teija Heikkilä sekä Johanna Tuppurainen. Lisäksi ryhmää konsultoivat tarvittaessa varhaiskasvatuspäällikkö Outi Pudas, varhaiskasvatuksen muut esihenkilöt Liisa Koponen ja Riitta Karsikas sekä sivistysjohtaja Erkki Seitajärvi. Haapaveden vasussa päätetään varhaiskasvatuksen järjestämisestä ja toteuttamisesta paikallisella tasolla. Haapaveden varhaiskasvatussuunnitelma on laadittu suomeksi ja se on tarkoitus kääntää myös englannin kielelle.

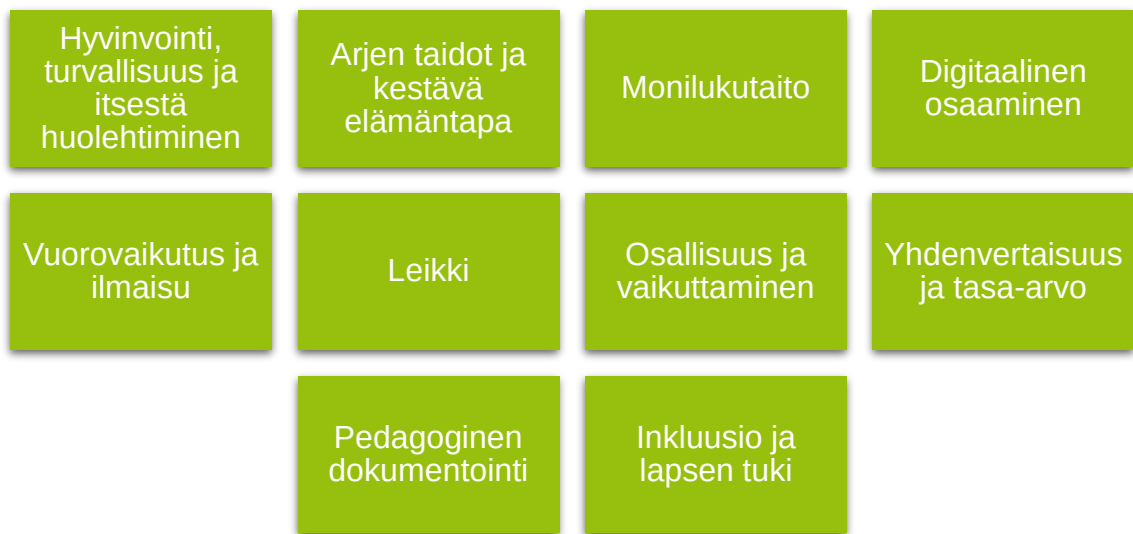
Haapaveden vasu on kaikkien kaupungin varhaiskasvatussyksiköiden yhteinen. Vasun julkaisutapa on yhteneväinen esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien kanssa. Se on tulostettu kaikkiin varhaiskasvatuksen yksiköihin ja on lisäksi nähtävillä sähköisenä versiona kaupungin verkkosivuilla sekä peda.netissä. Haapaveden kaupungin vasua tehdessä olemme järjestäneet huoltajille kyselyn varhaiskasvatuksen toteuttamisesta, sekä lapsilta on kerätty ajatuksia hyvästä varhaiskasvatuksesta. Henkilöstölle järjestetään esihenkilöiden toimesta mahdollisuus työaikana kommentoida vasun päivitystä sekä luku kerrallaan niiden valmistuttua että kokonaisuutena ennen vasun hyväksyttämistä kasvatusta- ja koulutuslautakunnassa. Myös eri yhteistyötahoille järjestetään mahdollisuus tutustua ja kommentoida vasun päivitystä kevään 2022 aikana. Työryhmän edustajat lähettävät yhteistyötahoille paikallisen vasun päivityksen sähköpostitse ja heiltä pyydetään palautetta vastaamalla viestiin. Halutessaan heillä on myös mahdollisuus tulla kertomaan palautteensa osallistumalla työryhmän kokoontumiseen. Varhaiskasvatuksen erilaiset järjestämistavat (päiväkotitoiminta, perhepäivähoito ja ryhmäperhepäivähoito) on huomioitu tätä suunnitelmaa päivitettäessä. Myös vuorohoidon linjaukset ja paikallisen varhaiskasvatuksen kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelman sisältö on yhteneväinen tämän vasun kanssa. Huoltajilla on oikeus saada tietoa varhaiskasvatuksen tavoitteista ja toiminnasta sekä lapsensa hoitopäivästä. Huoltajien mielipiteitä ja tietoja kuullaan sekä heidän antamaansa palautetta hyödynnetään varhaiskasvatuksen kehittämisessä.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on ottaa vasu kehittämisen kohteeksi ja arvioida sitä vuosittain eri osa-alueiden näkökulmasta, esimerkiksi leikin, lapsen osallisuuden tms. kautta. Keväällä sovitaan seuraavan vuoden kehittämisen kohde. Kauden aikana kehittämistyötä tehdään esihenkilöiden johdolla työpajatyypisesti eri yksiköiden henkilöstöä yhdistellen. Keväällä varhaiskasvatussuunnitelmaa arvioidaan työpajoissa painottaen kyseisen kauden teemaa ja sovitaan tulevan kauden kehittämiskohde. Keväällä järjestetään myös huoltajille ja lapsille mahdollisuus arvioida kehittämisen kohteena ollutta asiaa erikseen sovittavalla tavalla, kuten kyselyt tai toiminnalliset vanhempainillat. Tästä vastaavat esihenkilöt. Varhaiskasvatuksessa tehdään yhteistyötä eri tahojen kanssa säännöllisesti ja tarvittaessa monialaisissa yhteistyöryhmissä. Salassa pidettävien tietojen siirtämisestä ja vaihtamisesta vastaa ryhmän opettaja, varhaiskasvatuksen sihteeri tai esihenkilö riippuen siitä, mitä tietoja ollaan siirtämässä. Tukeen liittyvät hallintopäätökset tekee varhaiskasvatuspäällikkö lapsen varhaiskasvatussuunnitelman pohjalta. Tuen tarpeessa olevan lapsen vasun laatimiseen osallistuu aina ryhmän opettajan ja mahdollisten muiden tahojen lisäksi myös varhaiskasvatuksen kiertävä erityisopettaja.

*esimerkiksi nukkuminen, wc-toiminnot, ruokailutottumukset, pukeminen jne.

Kuvio 1. Varhaiskasvatuksen polku

Kuvio 2. Arvioitavat osa-alueet

Kuvio 3. Vasun arvioinnin vuosikello

2. VARHAISKASVATUKSEN TEHTÄVÄ JA YLEISET TAVOITTEET

2.8.1 Varhaiskasvatuksen tavoitteet

Haapaveden varhaiskasvatuksen tavoitteena on edistää lasten kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista yhteistyössä huoltajien kanssa. Laadukas varhaiskasvatus edistää lasten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta, ehkäisee syrjäytymistä sekä vahvistaa lapsen osallisuutta ja aktiivista toimijuutta yhteiskunnassa.

2.8.2 Varhaiskasvatuksen järjestäminen

Haapavedellä varhaiskasvatusta järjestetään kaupungin päiväkodeissa Ahjolassa, Onnimannissa, Vienolassa, Pikku-Martassa ja Laitakalliolla, perhepäivähoidossa ja ryhmäperhepäiväkoti Minttulassa sekä yksityisessä päiväkotit Taipapuistossa. Haapaveden kaupunki järjestää lisäksi kesäkuussa leikkikenttätoimintaa. Yhteistyötä eri toimintamuotojen välillä kehitetään tarpeen ja mahdollisuuksien mukaan.

2.8.3 Haapaveden kaupungin vuorohoidon linjaukset

- Vuorohoito on varhaiskasvatuspalvelua, jota tarjotaan arkisin klo 18.00-06.00 välisenä aikana, öisin, viikonloppuisin sekä arki- ja juhlapäyhinä. (Varhaiskasvatuslaki 13§).
- Vuorohoitoon ei ole subjektiivista oikeutta. Vuorohoitoa tarjotaan ainoastaan huoltajien päätoimisesta opiskelusta tai työstä johtuvan säännöllisen vuorohoidon tarpeen mukaan. Harrastustoiminta tai sen ohjaaminen ei oikeuta vuorohoitoon, mikäli se ei ole huoltajan ansiotyö. Vuorohoidon tarve arvioidaan tilannekohtaisesti. (Varhaiskasvatuslaki 13§).
- Vuorohoidossa lapsen hoitoajat perustuvat huoltajien opiskelu/työvuoroihin. Huoltajat toimittavat vähintään toimintavuositain todistuksen vuorotyöstä, johon lasten hoidon tarve perustuu. Kirjallisia työvuorosuunnitelmia voidaan pyytää tarvittaessa muinakin aikoina.
- Lapsen hoitoajat ilmoitetaan kirjallisesti vanhempien e-Asiainnin kautta etukäteen viimeistään edellisen viikon maanantaihin klo 12.00 mennessä. Tämän jälkeen tulevia hoitoajan muutoksia ei välttämättä voida toteuttaa. Tällä pyritään varmistamaan varhaiskasvatuslain mukainen henkilöstömäärä ryhmässä.

- Mikäli huoltajat saavat kolmen viikon tai pidemmänkin aikavälin listat, tulee heidän ilmoittaa lasten hoitoajat viipymättä e-Asiainnin kautta mahdollisimman pitkälle. Näin voimme varmistaa vuorohoidon laadun, kun pystymme suunnitelmaan henkilöstöresurssit ja varhaiskasvatuksen toiminnan pidemmälle aikavälille.
- Peruutukset varattuihin hoitoaikoihin tulee ilmoittaa viipymättä.
- Vanhemman vapaa-, loma- ja sairaspäivinä ei tarjota vuorohoitoa. Lapselle voidaan kuitenkin tarjota varhaiskasvatusta perustellun tarpeen mukaan arkisin klo 9.00-15.00 välisenä aikana.
- Lapsella tulee olla keskimäärin kaksi vapaapäivää viikossa.
- Vuorohoidossa lapsen hoitopäivä voi alkaa aikaisintaan klo 5.00.
- Yöhoitoa tarvitsevat lapset tulevat päiväkotiin viimeistään klo 20.00 mennessä. Yövuoron jälkeen, huoltajan nukkumisajan lapsi voi olla lapsiryhmässä enintään klo 16.00 saakka.
- Lapset, jotka eivät jää yöhoitoon, tulee hakea klo 22.00 mennessä.
- Juhlapyhinä ja niiden aattoina lapsen tulisi pääsääntöisesti saada viettää juhla-aikaa perheensä kanssa. Juhlapäivinä vuorohoitoa järjestetään kuitenkin erityisen perustellun tarpeen mukaan.
- Vuorohoidon ruokailuajat: aamupala klo 8.00-8.30, lounas klo 11.00-11.30, välipala klo 14.00-14.30, päivällinen tarjotaan niille lapsille, joiden hoitoaika jatkuu klo 17.15 jälkeen ja iltapala tarjotaan, kun hoitoaika kestää myöhempään kuin klo 20.00. Ateriat tarjotaan niille lapsille, jotka ovat varannet varhaiskasvatusajan mainittuihin ateria-aikoihin ja ovat ko. aikoina läsnä.
- Mikäli vuorohoidon tarve poistuu (esim. huoltaja jää työttömäksi, äitiyslomalle tai lomautetaan), huoltajan kanssa keskustellaan mahdollisesta hoitoryhmän muutoksesta.

2.8.4 Siirtymäkäytännöt osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua

Lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa on mahdollista, että ensimmäinen tutustuminen tapahtuisi kotona. Perheellä on mahdollista käydä yhdessä tutustumassa varhaiskasvatuspaikkaan sen verran kuin kokevat tarpeelliseksi.

Lapsen vaihtaessa ryhmää tai varhaiskasvatusyksikköä, ryhmän vastuuhenkilö toimittaa lapsen oman vasun sekä muut tarvittavat tiedot uuteen varhaiskasvatuspaikkaan. Ryhmän vastuuhenkilö on yhteydessä lapsen tulevaan ryhmään. Lapsen vaihtaessa paikkakuntaa, lähettävällä taholla on vastuu vasun ja tietojen toimittamisesta uudelle paikkakunnalle.

Esiopetukseen siirryttäessä huoltajien kanssa keskustellaan lapsen esiopetukseen liittyvistä asioista ja täytetään *Minusta tulee esikoululainen* -lomake.

Siirtymät tapahtuvat saattaen vaihtaen, jolloin tarvittava ja oleellinen tieto lapsesta siirtyy seuraavaan ryhmään. Ryhmän varhaiskasvatuksen opettaja tai ryhmän vastaava huolehtii saattaen vaihdosta.

2.8.5 Varhaiskasvatuksen arvoperusta ja sitä mahdollisesti täydentävät paikalliset näkökulmat

Haapaveden kaupungin vasun arvopohja perustuu valtakunnallisen vasun arvoihin.

Varhaiskasvatuksen henkilöstöä ohjaa positiivinen kasvatusote. Työntekijä sitoutuu ja uskoo omaan työhönsä ja sen vaikuttavuuteen. Hän arvostaa tekemäänsä työtä ja tiedostaa myös muiden työn tärkeyden. Työntekijä uskoo lapsen kasvuun ja oppimiseen. Myönteinen ja turvallinen kasvatusilmapiiri luo oppimisen iloa.

Lapsen sensitiiviseen kohtaamiseen kuuluu jokaisen lapsen lämmöllä vastaanottaminen aamulla sekä huomioiminen yksilöllisesti päivän aikana.

Jokaisella lapsella ja perheellä on oikeus tulla kuulluksi ja nähdyksi sekä saada arvostavaa kohtaamista. Huoltajat pitävät tärkeänä, että lapsella on oikeus kiireettömyyteen ja yksilölliseen huomioimiseen.

2.8.6 Oppimiskäsitys ja sitä mahdollisesti täydentävät paikalliset näkökulmat

Lapsen oppimisen lähtökohtana ovat lapsen aiemmat kokemukset ja hänen osaamisensa. Lapsi oppii parhaiten, kun asia on hänelle tuttua ja mielekästä. On tärkeää, että opittavilla asioilla on yhteys lasten kehittyviin valmiuksiin sekä muuhun kokemusmaailmaan ja kulttuuritaustaan. Jotta lapsi saisi positiivisia oppimisen kokemuksia, hänen pitää tuntea olonsa turvalliseksi ja voida hyvin. Lapsen oppimista edistävät myönteiset tunnekokemukset ja vuorovaikutussuhteet.

Monipuoliset oppimisympäristöt auttavat lasta oppimaan. Lapset kasvavat, kehittyvät ja oppivat vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja lähiympäristön kanssa. Lasta kunnioitetaan aktiivisena toimijana. Uteliaisuus on lapsen synnynnäinen ominaisuus ja hän haluaa oppia uutta, kerrata ja toistaa asioita. Oppimista tapahtuu kaikkialla ja se on kokonaisvaltaista. Lapset oppivat leikkien,

tutkien, liikkuen, erilaisia tehtäviä tehden, itseään ilmaisten ja taiteisiin perustuvassa toiminnassa. Oppimisessa yhdistyvät tiedot, taidot, tunteet, toiminta, aistihavainnot, ajattelu ja keholliset kokemukset. Lapset oppivat havainnoiden ja ympäristöään tarkkaillen sekä muiden toimintaa jäljitellen.

Lapsella on oikeus saada osakseen kunnioitusta ja kannustusta omana itsenään sekä oikeus tasavertaiseen kohtaamiseen kasvattajien ja toisten lasten kanssa. Hänellä on myös oikeus kokea iloa ja saada oppimisen kokemuksia vertaisryhmään kuulumisesta. Yhteisöllisyyden ja yhteisön merkityksen arvostaminen näkyy esimerkiksi kaverin auttamisena ja ryhmässä oppimisena. Erilaisten ihmisten kanssa toimiminen ja yhteisöllisyyden kokeminen ovat tärkeitä lapselle, ja kasvattaja huolehtii siitä, että lapsi pääsee ryhmän täysivaltaiseksi jäseneksi.

Lasten tulee saada oppia henkilökunnan myönteisellä ohjauksella ja tuella, jolloin lapsen myönteinen käsitys itsestä oppijana vahvistuu. Toiminnan tulee olla tavoitteellista, innostavaa ja lapselle sopivan haastavaa.

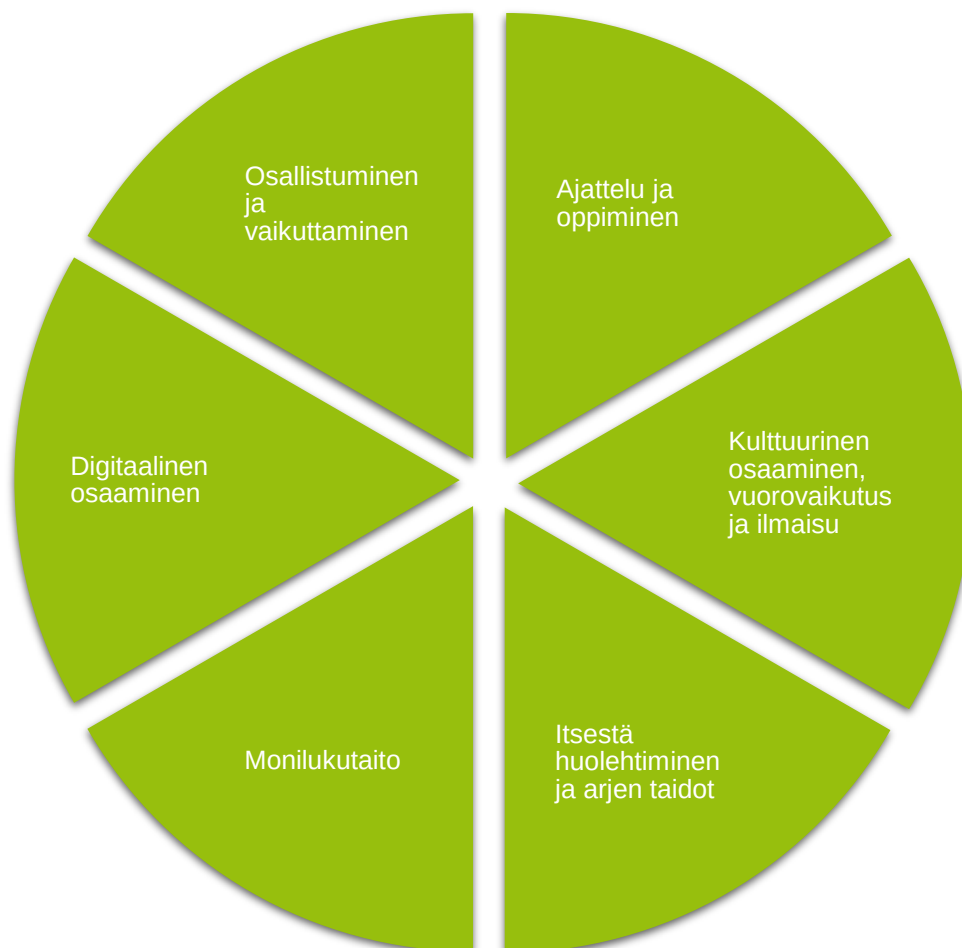
Leikki on varhaiskasvatuksikäisen oppimiselle tärkeää ja sen on oltava lasta motivoivaa ja iloa tuottavaa. Varhaiskasvattajien on ymmärrettävä leikin itseisarvo lapselle sekä sen pedagoginen merkitys lapsen oppimiselle ja kokonaisvaltaiselle kehitykselle. Kasvattajan tehtävä on vaalia pedagogisesti tuettua leikkiä havainnoiden ja lasten aloitteita kunnioittaen. Aikuinen osallistuu leikkiin havainnoiden ja pedagogisesti ohjaillen. Leikin laatuun panostetaan ja oppimisympäristöjä muokataan leikkitarpeiden ja mielenkiinnon kohteiden mukaan yhdessä lasten kanssa.

Haapaveden varhaiskasvatuksessa kiinnitetään erityistä huomiota vuorovaikutuksen laatuun ja varmistetaan lapsen oikeus sensitiiviseen ja lämpimään kohtaamiseen aikuisen kanssa. Aikuisen tehtävänä on kunnioittaa ja vahvistaa lapsen luontaista uteliaisuutta ja mahdollistaa oppiminen moninaisessa ympäristössä sekä rakentaa varhaiskasvatuksen arki levollisuutta ja toimintaa yhdisteleväksi. Aikuinen vahvistaa lapsen itsetuntoa ja itsetuntemusta, mahdollistaa toistot ja auttaa lasta kasvattamaan sinnikkyyttä. Lapsella on oltava mahdollisuus yrittää ja epäonnistua ja oppia toistojen kautta uusia asioita.

2.8.7 Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ja niihin mahdollisesti liittyvät paikalliset painotukset sekä ne toimenpiteet, joiden avulla tavoitteiden toteutumista arvioidaan ja kehitetään

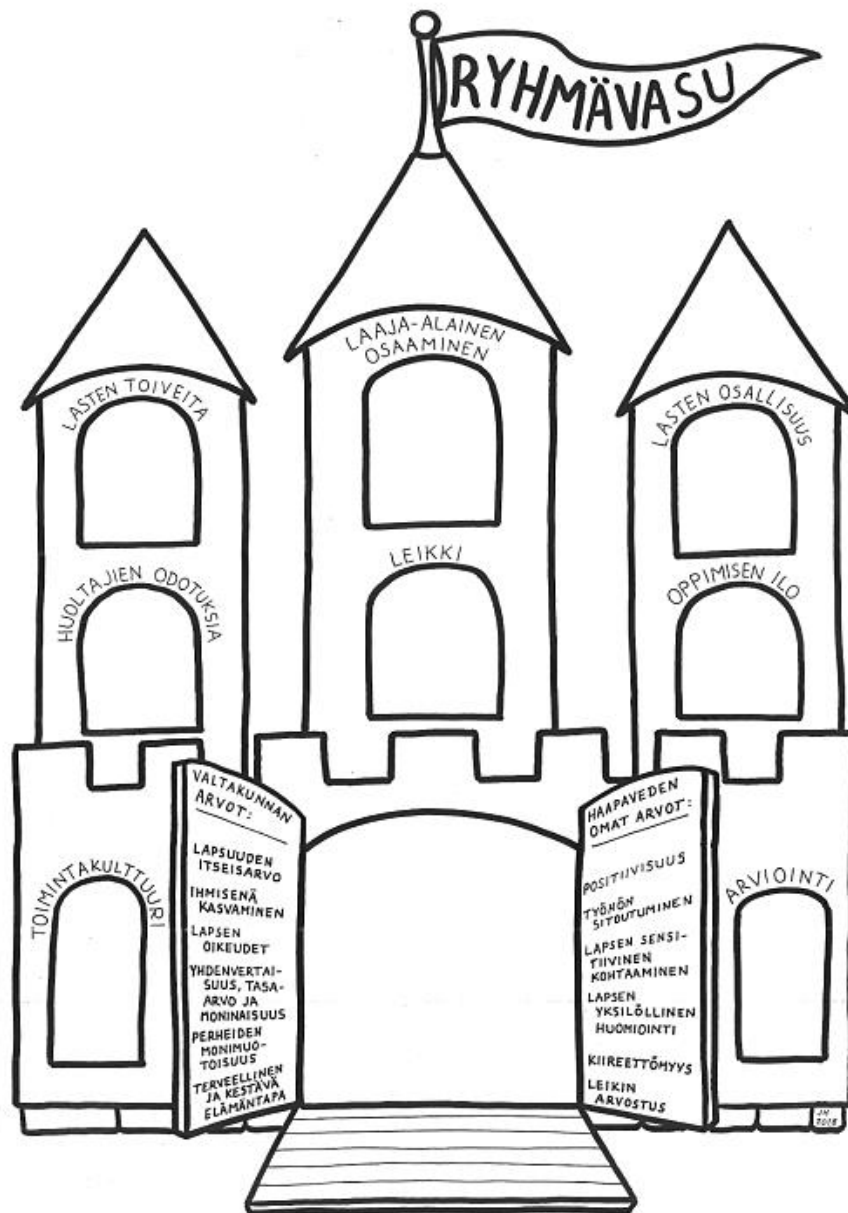
Laaja-alainen osaaminen tarkoittaa sitä, miten lapsi käyttää opittuja tietojaan ja taitojaan yksilönä ja yhteisönsä jäsenenä erilaisissa tilanteissa. Tähän vaikuttavat lapsen arvot, asenteet ja tahto. Laaja-alaisen osaamisen kehittyminen alkaa varhaislapsuudessa ja jatkuu läpi elämän.

Laaja-alaisen osaamisen osa-alueita ovat: Ajattelu ja oppiminen, kulttuurin osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu, itsestä huolehtiminen ja arjen taidot, monilukutaito, digitaalinen osaaminen, osallistuminen ja vaikuttaminen.

Kuvio 4. Laaja-alaisen osaamisen osa-alueet

Haapavedellä käytetään ryhmävasua laaja-alaisen osaamisen tavoitteiden toteutumisen arvioinnissa ja kehittämisessä

Kuva 1. Haapaveden kaupungin ryhmävasu

Ajattelu ja oppiminen

Haapaveden varhaiskasvatuksessa lapselle annetaan mahdollisuus monipuolisiin leikki- ja vuorovaikutustilanteisiin. Leikin lisäksi ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät muun muassa draaman, musiikin, kuvataiteen, liikunnan ja yhteisten keskustelujen kautta. Lasten kanssa tehdään erilaisia pitkäkestoisia projekteja, joiden suunnittelu, toteutus ja arviointi kehittävät ajattelun ja oppimisen taitoja. Lasta rohkaistaan kysymään ja kyseenalaistamaan.

Aikuiset iloitsevat lasten kanssa onnistumisista ja yhdessä opetellaan kannustamaan toisia. Lapsia kannustetaan myös sinnikkyyteen ja olemaan lannistumatta epäonnistumisista sekä keksimään ratkaisuja eri tilanteissa. Lasten kanssa harjoitellaan suuntaamaan ja ylläpitämään tarkkaavaisuutta.

Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu

Kulttuurikasvatuksen tavoitteena on kehittää lapsen monipuolista ilmaisua ja vuorovaikutusta, mielikuvitusta ja luovuutta sekä tukea itsetuntoa. Tavoitteena on vahvistaa kulttuurien moninaisuuksien ymmärtämistä ja kunnioittamista. Lapsia rohkaistaan tutustumaan toisiin ihmisiin, kieliin ja kulttuureihin. Yhteistyöhön perustuva toiminta luo mahdollisuuksia harjoitella vuorovaikutus- ja ilmaisutaitoja eri tilanteissa ja erilaisten ihmisten kanssa.

Haapavedellä tehdään yhteistyötä vanhusten hoivapalveluiden kanssa, vierailemalla eri hoitokodeissa. Eri oppilaitosten kanssa tehtävä yhteistyö lisää mahdollisuuksia harjoitella vuorovaikutus- ja ilmaisutaitoja eri tilanteissa ja erilaisten ihmisten kanssa, esimerkiksi erilaiset tapahtumat ja opiskelijoiden mukana olo varhaiskasvatuksen arjessa.

Vuorovaikutuksen laatuun vaikuttavat varhaiskasvatuksen henkilökunnan ammatilliset taidot, asenne ja tapa toimia. Aikuinen luo omalla toiminnallaan positiivisen mallin toimintaan. Hänellä on aikaa kuunnella lasten kysymyksiä ja ajatuksia sekä kannustaa ja tukea positiiviseen vuorovaikutukseen. Lasten kanssa harjoitellaan asettumista toisen asemaan ja opetellaan tarkastelemaan asioita eri näkökulmista sekä ratkaisemaan ristiriitatilanteita rakentavasti.

Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on edistää lasten hyvinvointia, terveyttä ja turvallisuutta suunnitelmallisesti yhdessä huoltajien kanssa ottaen huomioon kestävä elämäntavan mukaiset valinnat. Hyvinvoinnin edistämistä käsitellään lasten kanssa opettelemalla muun muassa tunteiden tunnistamista ja nimeämistä, itsesääätelytaitoja, vuorovaikutusta ja sosiaalisia taitoja sekä opettelemalla hyvinvointia edistäviä asioita, joissa korostuvat levon, ravinnon, liikunnan ja mielen hyvinvoinnin merkitys. Lasten kanssa pohditaan terveyttä ja hyvinvointia edistäviä ja haittaavia tekijöitä. Lasten kanssa harjoitellaan arjessa erilaisia taitoja kuten pukeutumista, ruokailua sekä henkilökohtaisesta hygieniasta ja omista tavaroista huolehtimista. Lasten kanssa opetellaan myös kunnioittamaan ja suojelemaan omaa ja toisten kehoa (katso luku 4.5)

Lapsia ohjataan toimimaan vastuullisesti ja turvallisesti varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä sekä lähiluonnossa ja liikenteessä. Turvallisuus jokapäiväisessä toiminnassa liittyy itsestä ja toisista

huolehtimiseen. Hyvät tavat, kyky ratkoa erimielisyyksiä ja toisia kunnioittava käytös kuuluvat kaikille. Turvallisen ja hyväksyvän ilmapiirin luominen on varhaiskasvatuksen henkilökunnan ja huoltajien yhteinen tehtävä.

Varhaiskasvatuksessa on käytössä kuvaohjausta arjen taitojen tukemiseksi (esim. käsienpesu). Erilaisilla kuvilla (esim. mitä tänään ruokana, mitä materiaaleja missäkin säilytetään jne.) helpotetaan lasten arkea, jolloin kaikki tieto ei ole aikuisen takana vaan se on myös lasten saatavilla. Nopean piirtämisen tekniikkaa käytetään tukena arjen tilanteissa ja tunnesäätelyssä.

Tunnekasvatusmateriaaleja hyödynnetään aktiivisesti tunnetaitojen harjoittelussa (esim. Piki ja Molli, mieli.fi sekä erilaiset tunnekortit ja -mittarit).

Monilukutaito

Monilukutaito tarkoittaa erilaisten tekstien ja viestien tulkintaa ja tuottamisen taitoja. Se on kulttuurisesti ja yhteiskunnallisesti keskeinen perustaito ymmärtää ja olla vuorovaikutuksessa ympäröivän maailman kanssa. Monilukutaidon kehittyminen ja vahvistuminen tarvitsevat aikuisen mallia, rikasta tekstiympäristöä, lasten tuottamaa kulttuuria sekä lapsille soveltuvia kulttuuripalveluja.

Monilukutaitoa harjoitellaan varhaiskasvatuksessa monipuolisesti eri tavoin; tutkien, leikkien, kokeillen, piirtäen, kuvaten, kirjoittaen ja digitaalisia laitteita hyödyntäen. Lasten kanssa nimetään asioita ja esineitä sekä opetellaan erilaisia käsitteitä. Lapsia innostetaan tutkimaan, käyttämään ja tuottamaan viestejä erilaisissa ympäristöissä. Kasvattajat sekä lapset tuottavat erilaisia esityksiä ja materiaaleja, joiden avulla lapset pääsevät harjoittelemaan monilukutaitoa. Lasten kanssa hyödynnetään kirjaston palveluita ja tutustutaan ajankohtaisiin näyttelyihin.

Monilukutaitoa käytetään osana vuorovaikutusta, oppimista, tiedon tuottamista ja dokumentointia. Opittuja ja havaittuja asioita tehdään näkyväksi ja näiden avulla havainnoidaan omaa ja yhteisön oppimista. (kts. Luku 4.7.2)

Monilukutaitoa harjoitellaan arjessa vuorovaikutuksessa toisten lasten ja kasvattajien kanssa. Sosiaalisten tilanteiden harjoittelulla opitaan tulkitsemaan ja lukemaan kasvojen ilmeitä ja kehon kieltä sekä pohtimaan toimintatapoja ja ratkaisukeinoja erilaisissa tilanteissa.

Digitaalinen osaaminen

Lapsi kasvaa yhteiskunnassa, jossa on vahvasti läsnä digitaalisuus. Digitaalista osaamista tarvitaan vuorovaikutuksessa ihmisten kesken, oppimisessa ja yhteiskunnassa toimimisessa. Varhaiskasvatus edistää lasten koulutuksellista tasa-arvoa vahvistamalla lasten digitaalista osaamista yhteistyössä huoltajien kanssa.

Varhaiskasvatuksessa digitaalista osaamista harjoitellaan käyttäen erilaisia digitaalisia välineitä, sovelluksia ja oppimisympäristöjä samalla kun esim. leikitään, pelataan, tutkitaan, liikutaan, tuotetaan taiteellisia kokemuksia tai dokumentoidaan. Lasten kanssa opetellaan digitaalisten ympäristöjen monipuolinen, vastuullinen ja turvallinen käyttö.

Osallistuminen ja vaikuttaminen

Lasten kuuleminen ja heidän aloitteisiinsa vastaaminen vahvistavat lapsen osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja ja luovat perustaa demokraattiselle ja kestäväälle tulevaisuudelle. Lapset suunnittelevat, toteuttavat ja arvioivat toimintaa yhdessä henkilöstön kanssa. Lapset pääsevät vaikuttamaan esimerkiksi säännöllisissä lasten palaverissa, joissa lapset saavat tuoda esiin toiveitaan tai itseään puhuttavia asioita sekä sopia yhdessä ryhmän säännöistä ja toiminnoista. Samalla lapset oppivat vuorovaikutustaitoja sekä yhteisten sääntöjen, sopimusten ja luottamuksen merkitystä. Henkilöstö huolehtii siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa.

Lasta kannustetaan ratkaisemaan haasteita ja toimimaan erilaisissa tilanteissa. Tavoitteena on luoda vuorovaikutteinen ja kannustava ilmapiiri, jossa erehtyminenkin on turvallista. Aikuiset havainnoivat ja huomioivat lasten toiveita ja palautteita arjen tilanteissa. Toiminnan suunnittelussa huomioidaan erilaiset oppijat ja lapselle annetaan tilaa ja aikaa toimia omien edellytystensä puitteissa.

3. VARHAISKASVATUKSEN TOIMINTAKULTTUURI

3.4.1 Varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin kehittämisen tavoitteet ja toteuttaminen sekä arvioinnin käytännöt

Haapaveden varhaiskasvatuksessa toimintakulttuurin tavoitteena on vahvistaa varhaiskasvattajien avointa ja ennakkoluulotonta yhteistyötä, jossa jokainen oppii jokaiselta. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan ja kehitetään avointa keskustelukulttuuria, jossa arvostetaan jokaisen osaamista ja vahvuuksia. Työyhteisössä mahdollistetaan asioiden rohkea kokeileminen sekä sallitaan virheet ja epäonnistuminen. Henkilöstön oppimista edesauttavat yhdessä sovittujen tavoitteiden ja tehtävien pohdinta, oman työn säännöllinen arviointi, huoltajilta saatu palaute sekä henkilöstön tietämys viimeaikaisista tutkimustuloksista. Toimivat moniammatilliset tiimit sekä tiimityö ovat myös oppivan työyhteisön ja tiedon jakamisen kannalta tärkeitä asioita. Tiimipalaverien säännöllinen järjestäminen, tiimin sisäinen vuorovaikutus ja luottamus mahdollistavat yhteisten käytäntöjen ja toimintatapojen luomisen, vahvistavat yhteenkuuluvuutta sekä keskinäistä sitoutumista yhteisiin tavoitteisiin.

Henkilöstön tehtävänä on huolehtia lapsen osallisuuden toteutumisesta. Arjessa lapsen osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo näkyvät jokaisen lapsen mielipiteiden, ajatuksien ja ideoiden huomioimisena. Henkilöstö toimii läsnäolevasti ja sensitiivisesti, tarttuu lapsen tekemiin aloitteisiin ja mahdollistaa niiden toteutuminen. Lapsen ottaminen mukaan toiminnan suunnitteluun ja arviointiin vahvistaa lapsen osallisuuden kokemusta. Tällöin lapsi oppii näkemään itsensä yhteisön vaikuttavana jäsenenä. Pienryhmissä toimiminen auttaa aikuisia luomaan parempaa vuorovaikutusta lasten kanssa. Henkilöstöllä on tällöin myös enemmän aikaa lapsen yksilölliseen tukeen, ohjaukseen ja havainnointiin. Pienryhmätyöskentely helpottaa myös lapsen oman toiminnan hallintaa. Henkilöstö toimii hyvän vuorovaikutuksen mallina lapsille ja tukevat toiminnallaan lapsen vuorovaikutussuhteiden syntymistä ja säilymistä sekä opettavat lasta riitojen ratkaisemiseen rakentavasti yhdessä. Lasta kannustetaan ja hänen onnistumisensa kokemukset tehdään näkyviksi ja niistä iloitaan yhdessä.

Toiminnan suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa tulee huomioida huoltajien toiveet lasta koskevista asioista. Henkilöstön tehtävänä on tukea toiminnallaan jokaisen lapsen oman kulttuurin tuntemusta ja mahdollistaa lasten tutustuminen muihin kulttuureihin. Arjessa annetaan tilaa lasten kysymyksille ja pohdinnalle kulttuurien monimuotoisuudesta. Huoltajien ja henkilöstöväälillä käytävät keskustelut antavat hyvän mahdollisuuden jakaa kulttuurillista tietoa puolin ja toisin. Huomioimme toiminnassamme lapsen kielelliset lähtökohdat ja huoltajien toiveet.

Lasten kokonaisvaltaista hyvinvointia tuetaan vastaamalla lasten perustarpeisiin, huolehditaan mm. lapsen ravinnon saannista, levosta, turvallisista ihmissuhteista ja päivittäisestä liikunnasta. Kun perustarpeet ja turvallisuus on huomioitu, lapsi pystyy iloitsemaan ystävyys-suhteista, toiminnasta, liikkumisesta sekä oppimisesta. Henkilöstön tehtävänä on ehkäistä kiusaamista vaikuttamalla lapsiryhmän toimintaan, luomalla turvallinen ilmapiiri ryhmään sekä vahvistamalla lasten vuorovaikutustaitoja omalla läsnäolollaan.

Johtaja vastaa toimintakulttuurin tavoitteiden toteutumisesta ja arvioinnista. Toimintakulttuuria kehitetään suunnittelemalla ja arvioimalla sitä säännöllisissä palavereissa eri yksiköissä sekä eri yksiköiden kesken. Myös yhteisiä koulutuksia ja tapahtumia järjestetään. Toimintakulttuurinen kehittäminen on jatkuva prosessi ja jokainen kasvattaja sitoutuu kehittymään, kouluttautumaan ja muuttamaan toimintatapojaan. Toimintaa arvioidaan myös yhdessä lasten ja huoltajien kanssa.

Toimintakulttuurin kehittämistä ohjaavat periaatteet:

1. Toiminta tukee varhaiskasvatuksen tavoitteita ja siinä huomioidaan ensisijaisesti lapsen etu.
2. Aikuisten on tiedostettava, että heidän tapansa toimia ja olla vuorovaikutuksessa välittyy lapselle
3. Toimintatapojen, pedagogiikan ja johtamisen periaatteet on kirjattu ylös yksiköissä
4. Lasten, huoltajien ja henkilöstön osallisuus turvataan yhteisillä periaatteilla
5. Erilaiset työtavat, oppimisympäristöjen muokkaaminen sekä ammattitaidon
6. ylläpitäminen ja kehittäminen mahdollistavat periaatteiden toteutumisen
7. Toiminnan toteutumista arvioidaan säännöllisesti ja suunnitellusti: arvioinnissa
8. mukana lapsi, huoltajat ja monialainen yhteistyö

3.4.2 Inklusiivisten toimintatapojen kehittäminen ja toteuttaminen

Inklusion taustalla vaikuttavat arvot, kuten moninaisuuden arvostaminen, yhdenvertaisuus, tasa-arvo ja yhtäläiset oikeudet sekä erityisesti kasvatukseen liittyen osallisuus ja yhteisöllisyys. Inklusiivista toimintakulttuuria määrittelevät myös myönteinen asennoituminen, ammattitaito, tiedot ja taidot sekä tukisysteemit. Inklusiivisen varhaiskasvatuksen arvoperusta rakentuu kaikenlaisen moninaisuuden kunnioittamisesta. Näitä ovat esimerkiksi sukupuoli, etninen tausta, kieli, kulttuuri, uskonto, sosioekonominen tausta ja pedagogisen tuen tarve. Moninaisuuden kunnioittamisen lisäksi myös yhteisöllisyys ja osallisuus ovat inklusiivisen varhaiskasvatuksen arvopohjan tärkeitä osia. Päiväkodin johtaja ja henkilöstö rakentavat yhdessä lasten ja perheiden kanssa inklusiolle myönteisen toimintakulttuurin, jonka arvoihin ja periaatteisiin sitoutuminen merkitsee lasten osallisuutta, vuorovaikutusta ja yksilöllistä oppimista tukevaa kasvatus- ja opetustyötä. Kyse ennen

kaikkea kasvatushenkilöstön asenteista ja valmiuksista kohdata moninaisuutta sekä kyvystä rakentaa lapsille tasavertaisia mahdollisuuksia toimia ja oppia ryhmässä. Olennaista inklusiivisessa varhaiskasvatuksessa on se, että kaikilla lapsilla on pääsy yhteisiin varhaiskasvatuspalveluihin. Tavoitteena on kaikille lapsille yhteinen varhaiskasvatus, joka tukee lasten kehitystä, kasvua ja oppimista huomioiden lasten moninaisuuden sekä yksilölliset tuen tarpeet ja lähtökohdat.

Inklusiivisia toimintatapoja tuetaan henkilöstön koulutuksilla; syventämällä henkilöstön tietoja ja taitoja inklusiioon liittyen, henkilöstön omien toimintatapojen, asenteiden ja suhtautumistapojen itsereflektiivisellä tarkastelulla sekä käytettävissä olevien resurssien määrällä. Inklusiivisten toimintatapojen kehittäminen on henkilöstön, johtajien, lapsien ja perheiden yhteinen asia, joka vaatii sitoutumista ja myönteistä asennetta yhteisten tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen perustuvien tavoitteiden saavuttamiseksi. Inklusiivisen varhaiskasvatuksen tukemisen lähtökohtana on kaikkien lasten tasavertaisuus, yhdenvertaisuus ja oikeus käydä varhaiskasvatuksessa yhdessä, sekä pyrkiä vähentämään yhteisen varhaiskasvatuksen ulkopuolelle sulkevia käytäntöjä ja syrjiviä asenteita. Tukea tarvitsevilla lapsilla on mahdollisuus osallistua opetukseen yhdessä muiden lasten kanssa.

Lasten osallisuus korostuu inklusiiossa. Osallisuus näkyy esimerkiksi erityistä tukea tarvitsevien lasten ja ryhmän muiden lasten välisessä vuorovaikutuksessa, ystävyyssuhteissa, vertaisoppimisessa ja leikissä. Varhaiskasvatuksen henkilöstön rooli ja vastuu osallisuuden mahdollistamisessa ja tukemisessa on tärkeä, kun puhutaan varhaiskasvatuksen lapsiryhmistä, joissa lasten moninaisuus saattaa tehdä lasten vuorovaikutuksesta ja sosiaalisen osallisuuden kokemisesta vaikeaa. Lapsen osallisuudella tarkoitetaan sitä, että lapset ovat toiminnassa mukana ja heillä on mahdollisuus osallistua yhteiseen päätöksentekoon ja näin ollen he ovat tietoisia siitä, että heidät otetaan huomioon. Osallisuudessa on kyse yhdessä olemisesta ja yhteistoiminnasta muiden kanssa: lapsi on mukana yhteisessä toiminnassa ja tuntee olevansa mukana ja hyväksytty yhteisön jäsen. Osallisuus on siis arvo, mutta myös päämäärä, jota aktiivisesti tavoitellaan.

Inklusiiviseen varhaiskasvatukseen kuuluvat sitä tukevat rakenteet ja toimintatavat, kuten tuen tuominen lapsen ryhmään, oppimisympäristön muokkaaminen erilaisten tarpeiden mukaan, sekä inklusiivisuuden ylläpitäminen niin keskusteluissa kuin esimerkiksi ryhmäjakoja tehdessä. Tätä kautta rakennetaan yhteistä ymmärrystä ja sitoutumista yhteisiin toimintatapoihin. On myös kiinnitettävä huomio toimintaympäristöjen muuttamiseen ja pedagogiikan laatuun. Varhaiskasvatuksen rakenteellisia tukitoimia ovat Haapavedellä muun muassa henkilökohtaiset avustajat, jotka tarjoavat yksilöllistä tukea sekä ryhmäavustajat, jotka ovat koko ryhmän käytettävissä. Avustajien tehtävänä on tukea lasta tai lapsia ryhmässä sekä mahdollistaa lasten osallistumisensa toimintaan. Henkilökohtaiset avustajat ja ryhmäavustajat mahdollistavat varhaiskasvatuksen työntekijöiden huomion jakamisen laajemmin ryhmän toimintaan, ei vain yhden,

mahdollisesti tehostettua tai erityistä tukea tarvitsevan lapsen ohjaamiseen. Tämä voi myös tarkoittaa esimerkiksi sitä, että avustaja auttaa muita lapsia, kun varhaiskasvatuksen opettajan toimii tukea tarvitsevan lapsen kanssa ja tuo vuorovaikutustilanteeseen lapsen yksilöllisiin tavoitteisiin liittyviä pedagogisia sisältöjä. Myös kiertävän varhaiskasvatuksen erityisopettajan kokemus ja ammattitaito tukee varhaiskasvatustiimin toimintaa ja osaamista. Rakenteellisia tukitoimia on myös ryhmäkoon pienentäminen tarvittaessa.

Varhaiskasvatuksen tiimit ja niiden toimivuus muodostavat lähtökohdan kaikelle varhaiskasvatukselliselle toiminnalle ja siksi niiden tarkastelu varhaiskasvatuksen inklusiivisen toimintakulttuurin kehittämisen kannalta on merkittävä osa. Erilaiset varhaiskasvatustiimit ja -ryhmät tarjoavat moninaiset mahdollisuudet kohdata lasten yksilöllisiä tuen tarpeita päiväkodin arjessa. Ryhmän aikuisten ja lasten lukumäärä, varhaiskasvatuksen työntekijöiden koulutustausta ja ammattitaito sekä lasten yksilölliset tuen tarpeet määrittelevät, miten hyvin lasten moninaisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo pystytään ottamaan huomioon varhaiskasvatusta toteutettaessa.

Varhaiskasvatuksen käytäntöjä tulee jatkuvasti kehittää ottaen huomioon lasten yksilöllisyys ja tuen tarpeet. Inklusioon perustuvan toimintakulttuurin jatkuva kehittäminen vaatii varhaiskasvatuksen työntekijöiltä reflektiivistä otetta varhaiskasvatuksen suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa. Kehittäminen vaatii varhaiskasvatuksen henkilöstöltä jatkuvaa oppimista, keskustelua ja itsereflektiivistä otetta uusien inklusiivisten lähestymistapojen ja näkökulmien etsimisessä. Johtajat vastaavat siitä, että ohjaavien asiakirjojen inklusiiviset arvot ja tavoitteet muuntuvat pedagogisiksi käytännöiksi. Tämä edellyttää pedagogiikan johtamista, hyvien työolosuhteiden luomista ja ylläpitämistä, henkilöstön ammatillisen osaamisen ja koulutuksen hyödyntämistä ja kehittämistä sekä kauttaaltaan toiminnan kokonaisvaltaista organisointia. Kehittämällä inklusion prosessia voidaan koko varhaiskasvatuksen tavoitteeksi ottaa yhä inklusiivisempi ja kaikille yhteinen päiväkot.

Inklusion toteutuminen varhaiskasvatuksessa vaatii työntekijöitä sitoutumaan ja asennoitumaan myönteisesti inklusion tavoitteisiin. Tämä vaatii inklusiivisen pedagogiikan sisäistämistä opetuksen perustaksi, joka tarkoittaa yhdenvertaista ja tasa-arvoista oikeutta saada laadukasta varhaiskasvatusta ja opetusta riippumatta omista lähtökohdista tai tuen tarpeista. Henkilöstön tulee nähdä inklusion merkitys toimintakulttuuriin, kasvatuskumppanuuteen ja luottamuksellisen vuorovaikutussuhteen rakentamiseen lapseen ja perheeseen. Tämä lisää koko perheen sitoutumista ja osallisuutta lapsen ja varhaiskasvatuksen tavoitteisiin. Myös monenlaisista lähtökohdista tulevien vanhempien kanssa tehtävä yhteistyö on keskeinen osa inklusiivista varhaiskasvatusta.

3.4.3 Kiusaamisen, vakivallan ja häirinnän ehkäisy ja niihin puuttuminen

"KIUSAAMISEN EHKÄISY ON LAADUKASTA PERUSPEDAGOGIIKKA, JOKA TOTEUTETAAN ARJEN TILANTEISSA." Tiina Haapsalo

Kiusaamisen ehkäisy ja siihen puuttuminen edellyttää tietoa ja ymmärrystä ko. ilmiöstä. Meidän on ymmärrettävä mitä kiusaaminen on. Käsitys kiusaamisesta voi vaihdella paljonkin riippuen esimerkiksi iästä ja sukupuolesta. Voimme puuttua vain sellaiseen, minkä havaitsemme ja käsitämme kiusaamiseksi. Varhaiskasvatuksessa on tärkeää nähdä ja pohtia eri osapuolten (lasten, vanhempien ja työntekijöiden) näkemystä kiusaamisesta, jotta yhteinen ymmärrys voidaan luoda. Näin ollen kasvattajien on tärkeä käydä yhteisiä arvokeskusteluja ja avata käsitteitä, jotka liittyvät kiusaamisen taustoihin ja kiusaamisen havaitsemiseen. Käytyjen keskustelujen jälkeen näkemys kiusaamisesta konkretisoituu ja yhtenäistyy, jolloin kiusaamisen eri muotoja on helpompi tunnistaa ja huomata.

FYYSINEN	HENKINEN	SOSIAALINEN
• Lyöminen • Potkiminen • Kamppaaminen • Esteenä oleminen • Vaatteiden repiminen • Nipistely • Kivien/hiekan heittäminen • Leikkien sotkeminen	• Haukkuminen • Nimittely • Härnääminen • Vaatteiden/ulkonäön kommentoiminen • Selän takana puhuminen • Ilveily, ilmeily	• Uhkailu • Manipulointi • Kiristäminen • Poissulkeminen • Selän takana puhuminen • Puhumatta jättäminen

Kuvio 5. Päiväkodissa esiintyvät kiusaamisen muodot ja tavat (Kirves & Stoor-Grenner 2010).

Kiusaamisen ennalta ehkäisy:

Haapaveden kaupungin varhaiskasvatuksessa laaditaan/päivitetään jokaisen toimintakauden alussa yksikkökohtainen kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma (liite 4). Jokainen työntekijä sitoutuu noudattamaan yhteisesti laadittua suunnitelmaa. Suunnitelmat laitetaan esille huoltajien luettavaksi.

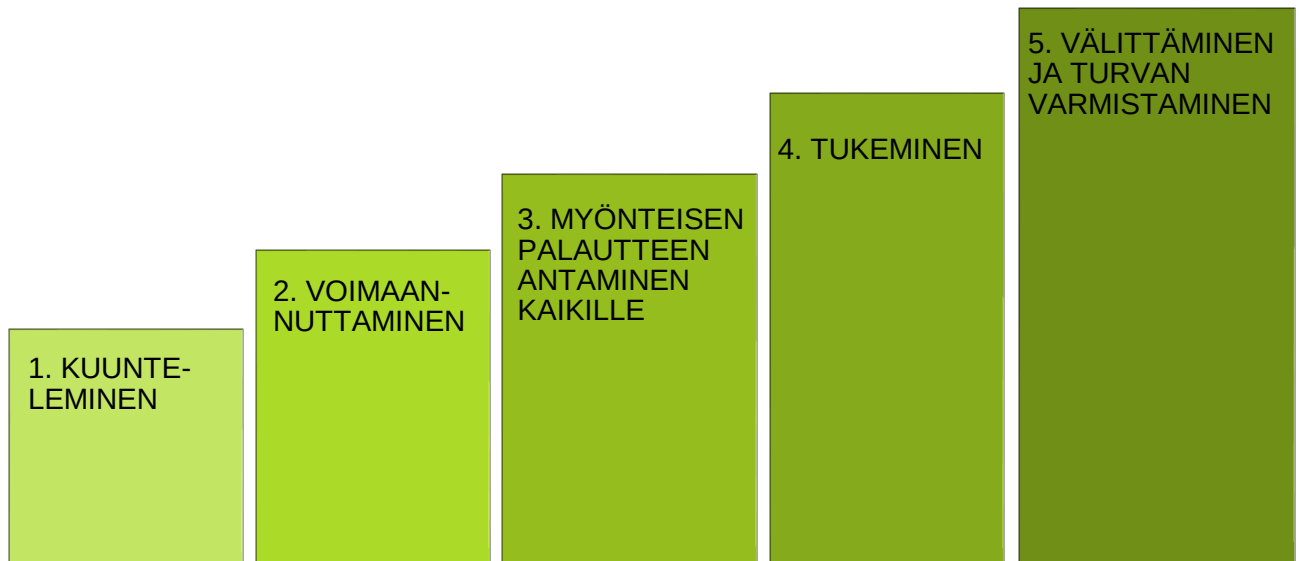
Materiaaleja kiusaamisen ennaltaehkäisyyn:

- Molli ja Piki (Katri Kirkkopelto)
- Askeleittain (kelpolainaamosta)
- Häijyherneitä ja lempeyslientä (K. Liuska ja T. Turunen)
- Jukka Hukka kirjat ja tunnekortit
- Fanni kirjat ja tunnetaitokortit
- Tunnemuksu ja Mututoukka -tunnetaito-ohjelma
- Huomaa hyvä! Vahvuusvariksen bongausopas ja toimintakortit
- www.viitotturakkaus.fi
- www.positiivinenkasvatus.fi -Ilo olla yhdessä
- www.mieli.fi

Kiusaamiseen puuttuminen:

”Kun yhteisössä loukataan, on ensisijainen tarve palauttaa (luoda) turvallisuudentunne ja välittäminen loukatulle ja koko yhteisöön. Tämä on kasvattavien ammattilaisten tehtävä.” -Maija Lanås

Aikuisen tehtäviä kiusaamiseen puuttumisessa ovat:

1. KUUNTELEMINEN

- Kuunnellaan lasten kertomuksia ja kohdataan osalliset. Kuullaan molempia osapuolia.
- Kiireettömyys
- Aito kiinnostus, ei hätäilyä päätelmiin
- Joskus aikuinen huomaamattaan "varastaa" asian käsittelyn uhrilta

2. VOIMAANNUTTAMINEN

- Aikuinen on lasten voimaannuttaja, ei tuomari
- Tilanteita käsitellessä on tärkeää kommunikoida ja toimia palauttavasti, korjaavasti, välittävästi ja voimaannuttavasti kaikkia kohtaan
- voima ratkaista mahdollomalta tuntuva tilanne tulee aikuiselta
- VERTAISTUKI TÄRKEÄÄ!! Empatiataitojen opettaminen molemmille osapuolille.

3. MYÖNTEISEN PALAUTTEEN ANTAMINEN KAIKILLE

- Aikuisen tehtävä on antaa myönteistä palautetta kaikille osapuolille heidän osoittamistaan vahvuuksista esim. rohkeus, ilmaisu, sanoittaminen, kuunteleminen
- vahvistaa lapsen uskoa itseensä hyvin toimivana ihmisenä

4. TUKEMINEN

- Aikuinen myötäelää lapsen tunteita, auttaa tunnistamaan tunteet ja sanoittaa niitä esim. viha, pelko, ahdistus/jännitys,
- Vaikeiden tunteiden käsittelyyn tarvitaan aikaa

→ kohtaamattomina saattavat johtaa ratkaisuihin, jotka eivät johda mihinkään (nopea hyvitys, vastuun välttäminen)
(Aikuisellakin on tunteita, mutta ne eivät ole tilanteessa olennaisia ja ne käsitellään toisaalla).

5. VÄLITTÄMINEN JA TURVAN VARMISTAMINEN

- Aikuisen tehtävänä on varmistaa, että kaikki osapuolet kokevat prosessin reiluksi ja heidät kohdataan kunnioittaen

- Aikuinen varmistaa myös, että kaikkien...

- osapuolten totuutta kunnioitetaan
- oikeudet toteutuvat
- kuulemisen tunne nähdään tärkeänä
- turvallisuuden tunnetta varjellaan
- tarpeet huomioidaan

→ Muuten omalla toiminnallamme ylläpidämme kiusaamisen mekanismia: toisen kielteinen kohtelu on oikeutettu, jos itse kokee toisen ansaitsevan sen.

Lapset oppivat siitä, miten heidät kohdataan. Yhteisön arjessa rakennetaan sellainen malli, jossa aikuisen toiminta on keskeistä ja luo turvaa. Lapselle tulee sellainen kokemus käsittelystä, että hän luottaa aikuisen kykyyn toimia kiusaamistilanteissa.

Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö

Perheiden ja huoltajien rooli kiusaamisen ennaltaehkäisyssä on tärkeä. Vaikka kiusaaminen tapahtuu varhaiskasvatuksessa ja akuutit tilanteet ratkaistaan ryhmässä, on kiusaaminen aina myös kodin asia. Onnistunut kiusaamisen ehkäisy edellyttää yhteistyötä ja yhteisiä arvoja huoltajien ja varhaiskasvatuksen kanssa. Huoltajien sitouttaminen kiusaamisen ehkäisyyn on tärkeää, jotta kodin ja varhaiskasvatuksen arvot kohtaisivat. Varhaiskasvatuskeskusteluissa ja vanhempainilloissa on tärkeä käsitellä asiaa ja antaa kaikille huoltajille mahdollisuus osallistua yhteiseen arvokeskusteluun.

Henkilöstön tulee kuunnella huoltajia ja ottaa heidän huolensa vakavasti. Lapset kertovat yleensä kotona kokemuksistaan ja usein myös negatiiviset asiat kerrotaan mieluummin kotona. Huoltajat huomaavat myös oireita (esim. haluttomuus lähteä hoitoon, univaikeudet, kivut yms.), joihin tulee kiinnittää huomiota. Henkilöstön tehtävänä on selvittää yhdessä huoltajien kanssa mitä lapsen oireilun tai kertomusten takana on.

Huoltajat saattavat huomaamattaan välittää lapselle sellaisia arvoja ja tapoja, jotka ylläpitävät kiusaamista. Esimerkiksi itsensä puolustaminen lyömällä tai toisten ihmisten arvostelu ja arviointi. Näistä on tärkeä keskustella huoltajien kanssa ja lisätä heidän tietoisuuttaan ja ymmärrystään

kiusaamisesta. Myös henkilöstön tulee muistaa kunnioittava puhe lapsista ja perheistä aikuisten välisessä keskustelussa. Luottamuksen syntymiseen on tärkeä panostaa, jotta yhteistyö toimii myös kiusaamistilanteiden ennalta ehkäisemisessä ja puuttumisessa. Parhaiten lapset oppivat kaveritaitoja ja keskinäistä kunnioitusta, kun koti ja varhaiskasvatus tekevät tiivistä yhteistyötä.

3.4.4 Varhaiskasvatuksessa käytettävät oppimisympäristöt sekä niiden arviointiin liittyvät käytännöt

Varhaiskasvatusympäristö käsittää fyysisen lähiympäristön, psyykkisen ilmapiirin sekä sosiaalisen vuorovaikutuksen. Kasvattajilla on vastuu ja velvollisuus edistää lapsen hyvinvointia ja oppimista kaikissa ympäristöissä ja tilanteissa, joissa lapsen kanssa toimitaan päivän aikana. Henkilöstön tehtävänä on suunnitella ja luoda varhaiskasvatusympäristö, jossa lapsen on mahdollista ennakoita tilanteita, tapahtumia ja aikuisten odotuksia. Pysyvät, toistuvat ja ennakoitavat asiat lisäävät lapsen turvallisuuden ja hallinnan tunnetta. Toiminnan tukena käytetään muun muassa kuvia ja piirtämistä. Lapsella on mahdollisuus nähdä päivän tapahtumat etukäteen ja saada tietoa, ilman, että hänen tarvitsee aina kysyä aikuiselta. Tilanteiden ennakkoinnissa ajan määrittäminen lapselle esimerkiksi tiimalasin tai Time Timer -kellon avulla, auttaa lasta käsittämään jäljellä olevan ajan.

Oppimis- ja leikkiympäristö rakennetaan toimintaan houkuttelevaksi ja innostavaksi sekä ryhmän tarpeita vastaavaksi. Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja rakennetaan yhdessä lasten kanssa. Moninaisia; ikätasoisia, pedagogisia, turvallisia ja toimintaan kannustavia ja innostavia materiaaleja ja välineitä on lasten saatavilla. Teknologiaa hyödynnetään osana oppimisympäristöä. Varhaiskasvatuksessa käytetään erilaisia digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä osana arjen toimintaa, opetusta ja dokumentointia. Varhaiskasvatuksen oppimisympäristössä mahdollistetaan myös sisällä tapahtuva liikunnallinen toiminta ja innostetaan lapsia liikkumaan monipuolisesti. Jotta lapset saavat oppimisympäristöistä kaiken mahdollisen hyödyn, toimitaan joustavasti pienemmissä ryhmissä ja porrastetaan toimintaa. Näin lapsella on tilaa leikkiin ja mahdollisuus rauhoittumiseen.

Sosiaalinen oppimisympäristö rakentuu hyvistä, kunnioittavista kohtaamisista sekä aikuisten että toisten lasten kanssa. Myönteinen, iloinen, avoin, rohkaiseva ja lämmin ilmapiiri vahvistavat lapsen hyvinvointia. Ryhmän kaveritaitoja vahvistetaan yhteisten keskustelujen ja erilaisten leikkien avulla. Lasten tulee oppia hyvät tavat ja muiden ihmisten huomioiminen omassa toiminnassaan. Myönteinen palaute luo hyväksyvää ilmapiiriä ja toisten arvostusta. Yhteistyö huoltajien kanssa on kunnioittavaa, arvostavaa ja avointa. Huoltajia kuullaan ja heidät nähdään tärkeänä osana yhteisöä. Yhteisesti sovitut säännöt ja toimintatavat auttavat luomaan ilmapiiriltään turvallisen ja muita kunnioittavan oppimisympäristön. Turvallisessa ilmapiirissä erilaisten tunteiden näyttäminen on

sallittua ja henkilöstö auttaa lapsia tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelyssä. Lapsilla on mahdollisuus päästä syliin ja saada lohtua sitä tarvitessaan. Heille osoitetaan kiintymystä ja lämpöä, jotka lisäävät turvallisuuden tunnetta. Lapsia rohkaistaan kysymään ja heidän kysymyksiinsä vastataan. Lasten itsetunnon kehittymistä tuetaan rohkaisemalla ja tarjoamalla onnistumisen mahdollisuuksia.

Haapavedellä vaalitaan lasten mahdollisuutta olla vuorovaikutuksessa eri ikäisten ja erilaisten ihmisten kanssa säännöllisesti. Haapaveden varhaiskasvatuksessa kehitetään kyläilykulttuuria eri varhaiskasvatussyksiköiden välillä ja ylläpidetään säännöllistä yhteistyötä eri vanhustenhuoltoyksiköiden kanssa. Lasta ohjataan huomaamaan ja kunnioittamaan kotipaikkakuntansa luontoa, sen monimuotoisuutta ja rikkautta sekä kotiseudun kulttuuriperintöä (mm. kansanmusiikki, kanteleen soitto, suksi- ja hiihtoperinne, museot). Luonto on Haapavedellä iso osa oppimisympäristöä. Retket lähiluontoon kuuluvat varhaiskasvatuksen arkeen. Ne tarjoavat kokemuksia, materiaaleja ja monipuolisia mahdollisuuksia leikkiin ja tutkimiseen. Niitä hyödynnetään liikunta- ja luontoelämysten ja oppimisen paikkoina. Paikallista aktiivista musiikki- ja tanssiharrastusta voidaan hyödyntää rikastuttamaan varhaiskasvatuksen arkea esim. järjestämällä pienimuotoisia tilaisuuksia, joissa oppilaat voivat paitsi esiintyä, mutta myös kertoa lapsille harrastuksistaan. Teatteriesityksiin, konsertteihin, ja muihin lasten tapahtumiin osallistutaan aktiivisesti sekä kirjaston palveluja käytetään säännöllisesti. Myös virtuaaliset vierailut esimerkiksi museoihin ovat mahdollisia.

Henkilöstön tehtävänä on havainnoida, arvioida ja kehittää oppimisympäristöä suunnitelmallisesti tilojen toimivuuden, turvallisuuden, terveellisyys, lasten tarpeiden sekä pedagogisten tavoitteiden toteutumisen näkökulmasta. Henkilöstön oman toiminnan reflektointi ja rakentava palaute työyhteisössä, mahdollistaa oppimisympäristön kehittämisen. Havainnoidessa voi miettiä miten seuraavat asiat toteutuvat arjessa:

Miten sitoutuneita lapset ovat leikkiin ja muuhun toimintaan?

Näkyykö lasten ilo ja innostus toiminnassa ja oppimisympäristöissä?

Vahvistaako oppimisympäristö lasten omatoimisuutta ja lapsille ominaisia tapoja toimia?

Tukeeko oppimisympäristö lasten luontaista uteliaisuutta ja oppimisen halua?

Annetaanko lapselle mahdollisuus osallistua oppimisympäristön suunnitteluun ja arviointiin?

Miten lastenkulttuuri ja lasten mielenkiinnonkohteet näkyvät oppisympäristössä?

Onko oppimisympäristö kokonaisuutena tarkoituksenmukainen ja toimiva?

Mahdollistuuko päivittäinen lapsilähtöinen liikunta?

Oppimisympäristön arvioinnissa hyödynnetään myös lasten ja huoltajien mielipiteitä ja kokemuksia. Lasten kanssa arviointi voidaan toteuttaa esimerkiksi haastattelemalla, keskustelemalla koko ryhmän kanssa tai pienemmissä ryhmissä ja valokuvaamalla. Huoltajat voivat ilmaista mielipiteitään

ja kokemuksiin oppimisympäristöstä mm. päivittäisten keskustelujen, vasukeskusteluiden ja kyselyiden yhteydessä.

3.4.5 Yhteistyön tavoitteet, rakenteet ja käytännöt

Yhteistyö huoltajien kanssa

Henkilöstön vastuulla on luoda edellytykset tasavertaiselle yhteistyölle kaikkien huoltajien kanssa. Alussa varataan riittävästi aikaa lapseen tutustumiselle, perheen kuulemiselle sekä keskustelulle. Kasvatuskumppanuudessa huomioidaan lapsen ja huoltajan osallisuus sekä mahdollisuus vaikuttaa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman sisältöön ja arkeen. Jokaiselle lapselle laaditaan varhaiskasvatussuunnitelma noin kahden kuukauden kuluessa hoidon aloittamisesta. Vasukeskustelu käydään yhdessä lapsen huoltajien kanssa ja suunnitelmaan kirjataan sovitut yhteistyökäytännöt. Ensisijaisesti keskustelussa keskitytään lapsen vahvuuksiin ja kiinnostuksen kohteisiin sekä varhaiskasvatustoiminnalle asetettuihin tavoitteisiin, jotka pohjautuvat lapsen yksilöllisiin tarpeisiin.

Hoitosuhteen jatkuessa varhaiskasvatussuunnitelmakeskustelujen lisäksi korostuu päivittäinen vuorovaikutus lapsen haku- ja tuontitilanteissa huoltajan kanssa. Näissä tilanteissa henkilöstön tulee tietoisesti miettiä mitä lapsen päivästä kerrotaan; mitä lapsi on tehnyt? miksi? miten? Lapsen ikätaso huomioiden, myös lasta kannustetaan kertomaan päivästäan huoltajalle. Vanhempainillat, tapahtumat, teemapäivät ja juhlat rikastuttavat varhaiskasvatuksen arkea. Niitä voidaan toteuttaa yhteistyössä huoltajien kanssa ja niihin voidaan kutsua yhteistyötahoja esittäytymään. Huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä hyödynnetään tieto- ja viestintäteknologiaa ryhmälle sopivalla tavalla. Viestintävälineitä voivat olla esimerkiksi Whatsapp, tekstiviestit, tiedotteet, Wilma, blogi, kaupungin nettisivut, videointi ja valokuvaus.

Yhteistyö eri tahojen kanssa

Yhteistyön tehtävänä on huolehtia lapsen fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta hyvinvoinnista, sekä varmistaa laadukkaan varhaiskasvatuksen toteuttaminen ja kehittäminen. Hyvässä yhteistyössä huoltajien kanssa edistetään välittämisen, keskinäisen huolenpidon ja myönteisen vuorovaikutuksen kulttuuria. Yhteistyötä eri tahojen kanssa tehdään ensisijaisesti huoltajien suostumuksella. Varhaiskasvatuksen yhteistyö painottuu perhe- ja sosiaalipalveluihin kuten lastenneuvola, lastensuojelu, perheneuvola, kuraattori ja perhetyö.

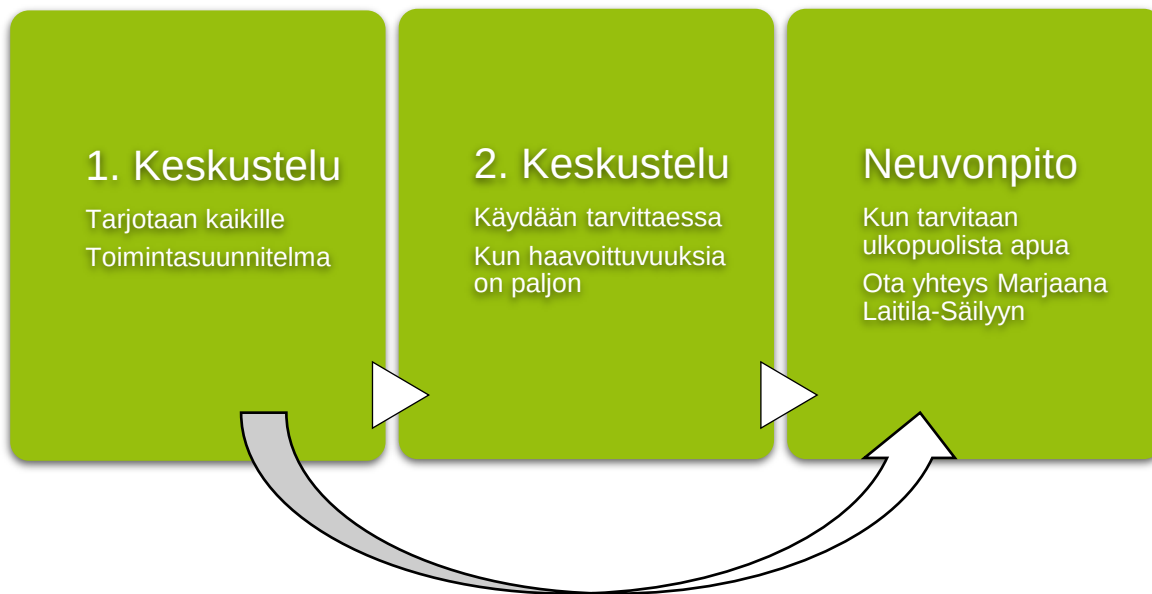
Yhteistyötä tehdään myös muiden lasta tukevien työntekijöiden kanssa (puhe-, toiminta- ja fysioterapia, sekä esimerkiksi erikoissairaanhoidon Oulun yliopistollisen sairaalan kanssa). Yhteistyötä suunniteltaessa kannustetaan yhteistyötahoja toimimaan lapsen kanssa myös ryhmän mukana.

Myös muiden paikallisten ja alueellisten toimijoiden kanssa tehdään yhteistyötä (kunnan kulttuuri- ja liikuntapalvelut, ravitsemus- ja siivouspalvelut, opetustoimi, seurakunta, järjestöt, oppilaitokset, tulkkaukspalvelut, kehitysvammahuolto, poliisi, palo- ja pelastustoimi).

Neuvolan kanssa tehdään yhteistyössä neljävuotiaiden lasten laajaan terveystarkastukseen liittyvä LENE (Leikki-ikäisen lapsen neurologinen arvio), johon sisältyy myös varhaiskasvatuksen henkilöstön arvio lapsen kehityksestä, hyvinvoinnista ja arjen sujumisesta varhaiskasvatuksessa. Arvioon käytetään neuvolan laatimaa lomaketta, joka lähetetään suoraan lastenneuvolan terveydenhoitajalle huoltajan suostumuksella. Terveystarkastuksen jälkeen lastenneuvola on yhteistyössä vanhempien luvalla tarvittaessa lapsen varhaiskasvatusyksikköön. Esihenkilöt sekä varhaiserityisopettajat tekevät alueellista yhteistyötä lähikuntien kanssa kerran tai kaksi vuodessa, jossa jaetaan kokemuksia ja käytäntöjä. Tätä yhteistyötä pyritään vahvistamaan. Kunnallisen varhaiskasvatuksen ja yksityisen varhaiskasvatuksen välisen yhteistyön kehittäminen on tärkeää. Esiopettajien ja kokeilueskarien välistä yhteistyötä tehdään sekä yksityisen varhaiskasvatuksen että koulun kanssa. Opettajat kokoontuvat jakamaan kokemuksia ja ideoita sekä suunnittelemaan yhteistä toimintaa.

Mikäli lapsi tulee varhaiskasvatukseen sosiaalihuollon tukitoimena; ennen aloitusta järjestetään yhteistyöpalaveri, johon kutsutaan huoltajat, varhaiskasvatuksen työntekijä sekä muut perheen kanssa työskentelevät.

Haapavedellä on käytössä *Lapset puheeksi* -menetelmä, jota käytetään kaikissa sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa sekä kouluissa. Tavoitteena on siirtää painopiste korjaavista ennaltaehkäiseviin palveluihin. Varhaiskasvatuksessa *Lapset puheeksi* -keskustelua tarjotaan kaikille kolme- ja viisivuotiaiden lasten huoltajille. Keskustelu käydään myös aina, kun nousee huoli lapsesta. *Lapset puheeksi* -keskustelun jälkeen vastuu mahdollisesta monialaisen yhteistyön järjestämisestä siirtyy palveluohjaajalle.

Kuvio 6: LP-menetelmä

4. VARHAISKASVATUKSEN PEDAGOGISEN TOIMINNAN SUUNNITTELU JA TOTEUTTAMINEN

4.7.1 Pedagogisen toiminnan suunnittelun ja toteuttamisen periaatteita sekä seurannan ja arvioinnin käytäntöjä

Jokaisessa Haapaveden varhaiskasvatuksen yksikössä suunnitellaan toiminta ryhmän tarpeiden mukaisesti ja huomioiden lasten mielenkiinnonkohteet sekä huoltajien toiveet. Toiminta tehdään näkyväksi ryhmävasussa käytännön toimia esille tuoden. Toiminnan suunnittelun lähtökohtana ovat leikki ja lapselle ominaiset tavat toimia. Suunnittelussa otetaan huomioon joustavat siirtymiset toiminnasta toiseen sekä pienryhmätoiminta: suunnitelma on ryhmän arjessa elävä ja joustava. Toiminnan arvioinnissa kuullaan lasta haastattelemalla, mielipidettä kysymällä esim. peukku näyttämällä. Pedagogisen toiminnan arviointi tapahtuu vuorovaikutuksellisesti havainnoinnin ja dokumentoinnin avulla, sekä huoltajien ja lasten kanssa käydyin keskusteluin. Pedagoginen toiminta tehdään näkyväksi huoltajille mahdollistamalla toimintaan osallistuminen arjessa tai esimerkiksi tapahtumien järjestämisessä sekä jakamalla arkea kuvin, kuulumisia vaihtamalla ja päivän toiminasta kertomalla.

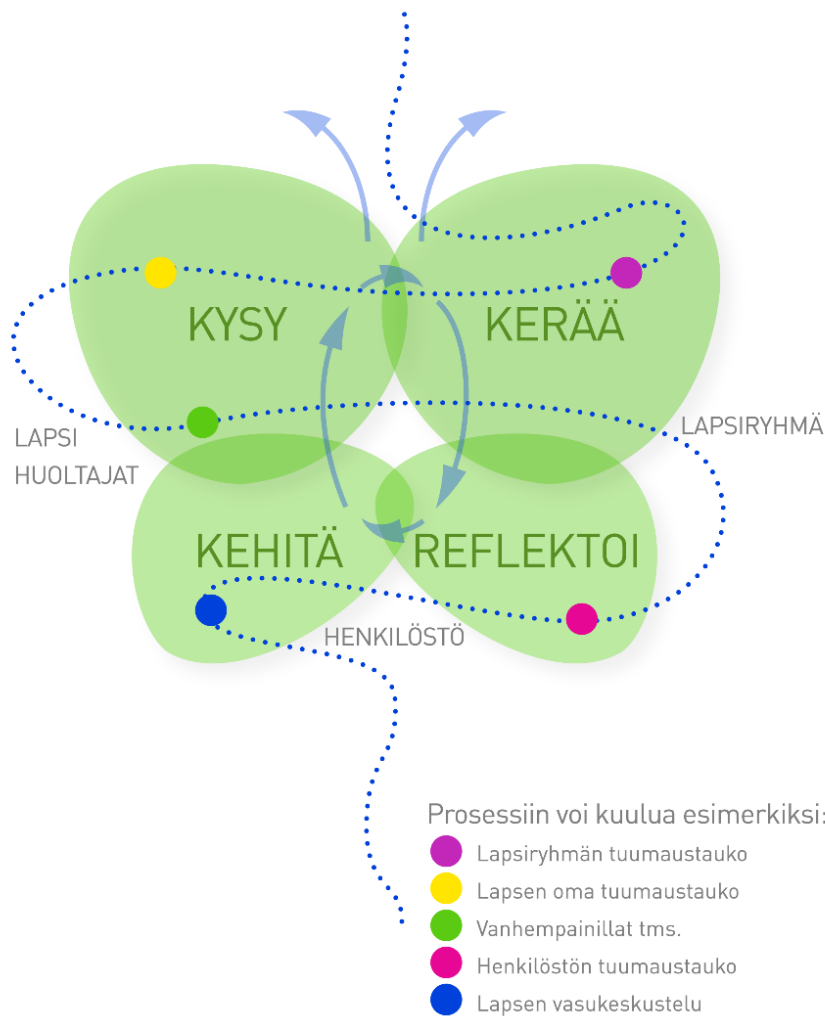
Varhaiskasvatuksen toimintaa toteutetaan niin, että jokaisella lapsella on oikeus edetä oppimisessaan mielekkäästi ja sujuvalla jatkumolla ryhmästä toiseen. Lapsen siirtyminen varhaiskasvatukseen, ryhmästä toiseen tai esiopetukseen tapahtuu saattaen vaihtaen. Henkilöstön kanssa käydään vuosittain kehityskeskustelu, joko tiimeittäin tai henkilökohtaisesti. Henkilöstön itsearviointia sekä huoltajilta ja lapsilta saatua palautetta hyödynnetään työtapojen kehittämisessä.

Pedagogista toimintaa arvioidaan sekä ryhmittäin että yksiköittäin vähintään kolme kertaa toimintakauden aikana (ryhmävasun kirjaaminen syys-lokakuussa, arviointi tammi-helmikuussa sekä kauden loppuun touko-kesäkuussa), toiminnan arvioinnin pohjana toimii varhaiskasvatusryhmän ryhmävasu. Henkilöstö arvioi omaa toimintaansa säännöllisesti (esim. vuorovaikutus, osallisuus, kokonaisvaltainen lapsen kasvun tukeminen) ja hyödyntää dokumentointeja toiminnan onnistumisesta ja lasten oppimisprosessin arvioinnista.

4.7.2 Varhaiskasvatuksen pedagogisen dokumentoinnin periaatteita ja käytäntöjä

Lapsen henkilökohtainen vasu päivitetään vähintään kerran vuodessa yhdessä huoltajien kanssa. Lapsen oma arki varhaiskasvatuksessa tallennetaan kuvin, muistelmin, piirustuksin, leikkiohjeiden, laulunsanojen yms. muodossa. Useassa Haapaveden varhaiskasvatusyksikössä on käytössä WhatsApp -ryhmä, jonka kautta päivän kuulumisia jaetaan huoltajille. Dokumentointi tapahtuu yhdessä lasten kanssa, jolloin lapset oppivat havaitsemaan omaa kasvuaan ja kehitystään. Lasta ja lapsen kehitystä havainnoidaan jatkuvasti arjessa ja havainnot kirjataan ylös lapsen nimellä ja päivämäärällä. Dokumentit ovat kaikkien ryhmässä työskentelevien aikuisten käytössä. Kootut dokumentit ovat tärkeä osa pedagogisen toiminnan arviointia ja henkilöstön toiminnan itsearviointia.

Pedagoginen dokumentointi on varhaiskasvatuksen keskeinen työmenetelmä, joka tukee varhaiskasvatuksen suunnittelua, toteuttamista, arviointia ja kehittämistä yhteistyössä lasten ja huoltajien kanssa. Pedagogista dokumentointia tulee tarkastella yksittäisen lapsen, lapsiryhmän, huoltajien sekä henkilöstön tasolla. Pedagogisen dokumentoinnin tulee olla suunnitelmallista, aluksi tulee miettiä mihin halutaan saada vastauksia ja kohdistaa huomio dokumentoinnin suunnittelussa näihin asioihin. Tämän jälkeen mietitään konstit ja keinot, millä saadaan vastauksia asetettuihin kysymyksiin. Tässä hyödynnetään erilaisia dokumentointimenetelmiä. Työtiimillä on oltava suunnitelma dokumentoinnin toteuttamisesta, jotta koko työtiimi sitoutuu siihen. Suunnitelmassa on hyvä tulla esille missä, milloin ja miten usein dokumentointia tehdään ja kuka siitä vastaa kulloinkin. Pedagogisen dokumentoinnin painotus syntyy vasta siitä, kun dokumenttien äärelle yhdessä pysähdytään. Mietitään, mitä nämä dokumentit kertovat tästä lapsesta tai lapsiryhmästä. On tärkeää muistaa, että dokumentit antavat vain yhden näkökulman tilanteista. Huomioitavaa on, että yhteistyö lasten ja huoltajien kanssa tekee tulkinnasta monipuolisemman ja rikkaamman. Pedagogisen dokumentoinnin prosessi on hyödyllinen vain, jos sen tarjoamiin haasteisiin ja mahdollisuuksiin tartutaan. Tärkeää on tämän jälkeen pohtia, miten toimintaa voi saadun tiedon perusteella kehittää. Suunnitelmallisen dokumentoinnin tavoitteena on yksittäisen lapsen, lasten välisten suhteiden sekä henkilöstön ja lasten välisen vuorovaikutuksen ymmärtäminen.

Kuva 2. Pedagogisen dokumentoinnin prosessi (OPH)

4.7.3 Monipuolisten työtapojen valintaa ja käyttöä ohjaavat periaatteet

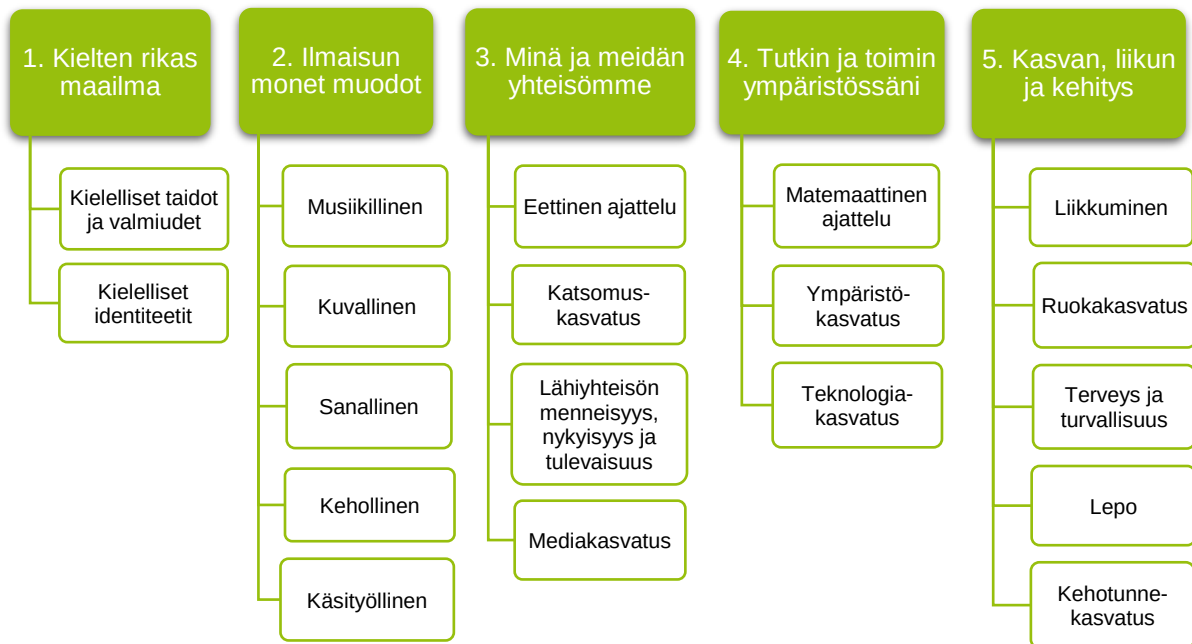
Periaatteena on mahdollistaa lasten tutkiva ote maailmaan. Erilaisia menetelmiä käytetään monipuolisesti ja oppimisympäristöjä rakennetaan yhdessä lasten kanssa. Lapsille annetaan aikaa ja tilaa leikkiä. Työtapoja ohjaavat asetetut tavoitteet sekä lasten ikä, tarpeet, edellytykset ja kiinnostuksen kohteet. Henkilöstö pyrkii joustavuuteen suunnitelmissa ja työtavoissa, pyrkien säilyttämään sensitiivisyytensä ottaa vastaan lapsilta tulevia aloitteita ja näkemällä lapsen tunnetilat, kannustamalla lasta positiivisesti ja luottamalla lapsen osaamiseen. Monipuoliset työtavat edellyttävät muuntuvia oppimisympäristöjä ja mahdollisuutta myös rauhoittumiseen ja yksin toimimiseen.

4.7.4 Käytäntöjä, jotka tukevat lasten leikkiä inklusiivisten periaatteiden mukaisesti

Leikki on keskeistä varhaiskasvatuksessa. Leikkiessään lapset jäsentävät ja tutkivat ympäröivää maailmaa, luovat sosiaalisia suhteita sekä oppivat kokemuksistaan. Leikissä lapsen käsitys itsestä ja muista ihmisistä kehittyy. Lasten leikeille annetaan aikaa, tilaa ja materiaaleja. Aikuinen tukee suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti lapsen leikin kehitystä, esimerkiksi rohkaisee ja auttaa tarvittaessa leikin aloittamista ja etenemistä. Aikuinen tukee lapsen mahdollisuutta olla osallisena yhteisissä leikeissä inklusiivisten periaatteiden mukaisesti, muun muassa ohjaamalla leikkiä tai olemalla itse mukana leikissä. Haapaveden varhaiskasvatussyksiköiden ryhmissä hyödynnetään muun muassa leikkipassi – ideaa: näin mahdollistetaan kaikkien osallistuminen leikkeihin ja harjoitellaan vuorovaikutustaitoja koko ryhmän lasten kanssa muuttuvien leikkien ja leikkikavereiden kautta aikuisen osallistuessa leikkiin. Leikin kunnioittaminen näkyy myös siinä, että sekä lapselle että aikuiselle annetaan leikkirauha. Leikkitaitoja opetellaan yhdessä lasten kanssa, esimerkiksi sopien yhdessä leikin sääntöjä jne. Mahdollistetaan monipuoliset leikit, erilaisilla kokoonpanoilla. Aikuinen varmistaa, että jokaisella lapsella on mahdollisuus osallistua leikkeihin ja yhteiseen toimintaan. Henkilöstö havainnoi ja dokumentoi lasten leikkiä (esim. MLL:n Huomaa minut – lomake). Se auttaa ymmärtämään lasten ajattelua, tunteita ja kokemuksia, sekä huomaamaan lasten kiinnostuksen kohteita. Havainnot hyödynnetään leikin ja muun toiminnan suunnittelussa ja ohjaamisessa. Havainnoista ja leikin merkityksestä keskustellaan huoltajien kanssa, jolloin mahdollistetaan leikin jatkuminen kotona tai varhaiskasvatuksessa. Henkilöstön tulee tiedostaa erilaisten leikkien merkitys (esim. keskittynyt tutkiminen, spontaani luova ilmaisu, vauhdikas liikunta- ja peuhausleikki) lasten hyvinvoinnille ja oppimiselle. Myös eri tilanteita voi rikastaa leikinomaisuudella, esimerkiksi lorut, sanaleikit, laulut, draama, liikkuminen ja yhteinen hassuttelu. Lapsille suunnatun median tuntemus, erilaisiin peleihin ja digitaalisiin välineisiin tutustuminen auttavat henkilöstöä ymmärtämään lasten leikkejä.

4.7.5 Oppimisen alueiden tavoitteita ja sisältöjä

Lapsilla on oikeus saada monipuolisia kokemuksia oppimisen eri alueista. Oppimisen eri osa-alueita harjoitellaan yhdessä arkisissa tilanteissa. Ne eivät ole erikseen toteutettavia, toisistaan irrallisia kokonaisuuksia, vaan niiden aihepiirejä yhdistetään ja sovelletaan lasten mielenkiinnon kohteiden ja osaamisen mukaisesti. Tärkeitä oppimistilanteita ovat arjen rutiinit kuten pukeminen, ruokailu ja vessahetket, siirtymät toiminnosta tai tilasta toiseen sekä leikki ja ohjattu toiminta.

Kuvio 7. Oppimisen osa-alueet

1. Kielten rikas maailma.

Lapsen uteliaisuutta ja innostusta kieleen vahvistetaan esimerkiksi riimeillä, loruilla, lauluilla ja saduilla. Kiireettömät juttelut, kasvattajan hetkessä antama ohjaus ja palaute ovat tärkeitä. Kasvattajan taito lukea sanaton viestintää auttaa lasta tulemaan ymmärretyksi. Arjen tilanteissa hyödynnetään kuvia, nopeaa piirtämistä ym. materiaalia ympäröivän puhutun maailman sanoittamiseksi. Näin lisätään lapsen osallisuutta ja aktiivisuutta ja vahvistetaan omatoimisuutta. Näin pyritään myös varmistamaan S2 – lasten osallisuus. Henkilöstön tehtävä on erityisesti herättää ja lisätä lasten kiinnostusta kielen rikkaaseen maailmaan, leikitellä kielellä, tukea muistia ja rohkaista ilmaisua.

2. Ilmaisun eri muodot

Ilmaisun eri muodoilla tuodaan arkeen oivaltamisen iloa ja omaa itseilmaisua näkyväksi. Lapsen mielikuvitukselle annetaan tilaa ja samalla rikastutetaan sitä. Hassuttelulla ja elämyksillä hahmotetaan maailmaa, toiminnan pääpaino on itse prosessissa ei niinkään lopputuloksessa. Lisäksi Haapaveden varhaiskasvatuksessa lapselle tarjotaan kokemuksia ja elämyksiä esimerkiksi kulttuuritoimen kautta järjestetyillä esityksillä sekä hyödynnetään paikallista kulttuuria osana varhaiskasvatusta.

3. Minä ja meidän yhteisömme.

Jokaisen ryhmän jäsenen menneisyyttä, nykyisyyttä ja tulevaisuutta hyödynnetään moninaisuuden ja tasavertaisuuden ymmärtämiseksi. Aihepiirit voivat nousta spontaaneista lapsen ja kasvattajan välisistä tai lasten keskinäisistä vuorovaikutustilanteista. Haapaveden varhaiskasvatuksessa tehdään yhteistyötä evankelisluterilaisen seurakunnan kanssa. He tarjoavat muun muassa tunnustuksettomia tuokioita Haapaveden eri varhaiskasvatuksen yksiköissä. Lisäksi seurakunta kutsuu varhaiskasvatuksen lapsiryhmiä lapsille järjestettäviin kirkkotilaisuuksiin muutaman kerran vuodessa muun muassa joulukirkkoon. Huoltajilta kysytään suostumus lapsen osallistumisesta uskollisiin tilaisuuksiin varhaiskasvatussopimusta tehtäessä.

4. Tutkin ja toimin ympäristössäni.

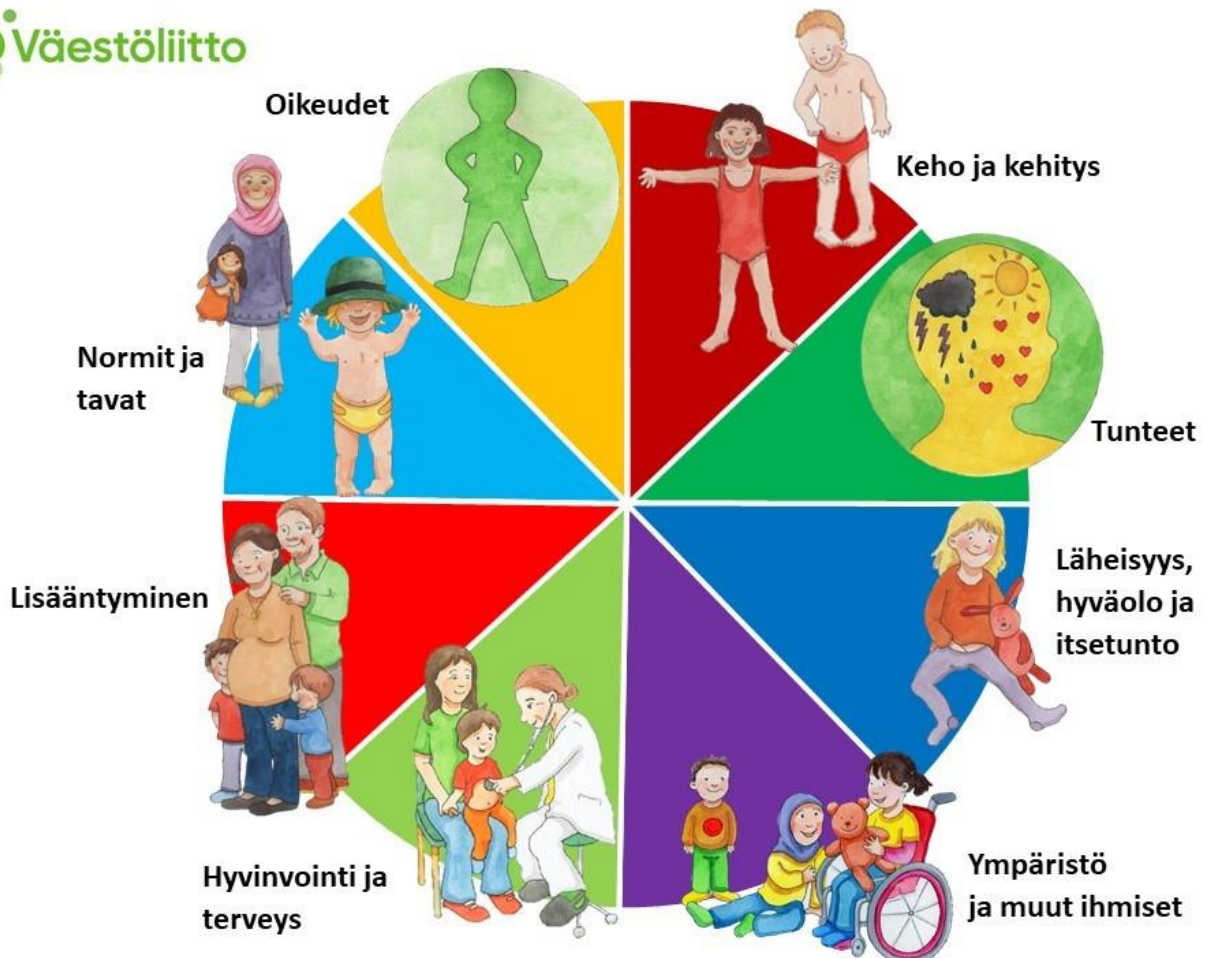
Tutkimalla, ihmettelemällä, havainnoimalla, vertailemalla ja jäsentämällä ympäröivää maailmaa luodaan pohja matemaattiselle ajattelulle. Samalla opitaan arvostamaan ympäristöä, liikkumaan turvallisesti lähiympäristössä sekä harjoittelemaan ongelmanratkaisutaitoja. Lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota päivittäisissä tilanteissa ja ympäristössä ilmenevään matematiikkaan leikillä, vuorovaikutuksella ja erilaisilla välineillä. Haapaveden rikas lähiluonto antaa ihanteelliset puitteet ympäristöön tutustumiselle. Mediakasvatuksessa henkilöstön tehtävänä on luoda turvalliset puitteet mediankäytölle ja opettaa medialukutaitoja.

5. Kasvan, liikun ja kehityn.

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on luoda pohja liikunnalliselle elämäntavalle ja edistää terveyttä ja hyvinvointia yhdessä lasten huoltajien kanssa. Haapaveden varhaiskasvatuksessa havainnoidaan säännöllisesti ja suunnitelmallisesti lasten motoristen taitojen kehitystä. Haapavedellä on moninaiset kulttuuri- ja liikuntamahdollisuudet ja rikas luonto, joita hyödynnetään varhaiskasvatuksessa. Terveystta ja hyvinvointia edistävä ruoka ja myönteinen ruokailukokemus on jokaisen lapsen oikeus. Henkilökunnan on kiinnitettävä huomiota ruokatilanteiden ilmapiiriin sekä myönteisen ruokasuhteen syntymiseen. Haapaveden varhaiskasvatuksen kannustamme lasta maistamaan uusia makuja ja luodaan kiireetön, turvallinen ja myönteinen ruokailuilmapiiri.

Haapaveden varhaiskasvatuksessa käytetään kehotunnekasvatusta lapsen kasvun ja kehityksen tukena: henkilöstön tehtävänä on ohjata kunnioittavasti lasten ikätasoista uteliaisuutta seksuaalisuuteen ja kehoon, kunnioittamaan ja suojelemaan omaa ja toisten kehoa sekä rohkaista lapsia kysymään ja vastata lasten kysymyksiin.

Kehotunnekasvatuksen osa-alueet esitellään seuraavassa kuvassa:

Kuvio 8: WHO:n seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa (Väestöliitto)

1) Lapset saavat turvallisuutta edistävää turvataito- ja digiturvataitokasvatusta.

- Opetellaan suostumusta, kosketuksen sääntöjä ja toimintaa hankalissa tilanteissa. Lapset tietävät omat oikeutensa liittyen omaan kehoon.
- Lapset osaavat toimia ystävällisesti ja turvallisesti medialaitteilla.

2) Aikuisilla on taito aloittaa puhuminen kehotunnekasvatuksen aiheista ja tarttua lasten aloitteisiin.

- Kaikilla kehonosilla on asialliset nimet, jotka ovat käytössä ryhmässä.
- Eritteistä ja kehontoiminnoista annetaan tietoa lapsille.
- Lasten ja aikuisten kehoista puhutaan kauniisti.

3) Lapsilla on oikeus kysyä ja puhua kaikista heitä kiinnostavista aiheista, myös liittyen sukupuoleen, kehoon ja ikätasoiseen seksuaalisuuteen.

- Lupa puhua, lupa kertoa ja lupa kysyä kaikesta lasta kiinnostavasta.
- Aikuiset ottavat huomioon lapsen ikä- ja kehitystason vastauksissaan.
- Aikuiset jatkavat lapsia kiinnostavista aiheista keskustelua ja tutkimista ryhmässä kirjojen, musiikin, askartelun, draaman ym. kautta.

- Lapsia kiinnostavat muun muassa kehojen erot, eritteet, lisääntyminen, ihastumiset ym.

4) Lapset saavat kunnioittavaa ohjausta ja tukea esimerkiksi kehoitsetunnon suojaamisessa tai unnutustilanteissa.

- Kehoon ja seksuaalisuuteen liittyvät asiat nähdään luonnollisina. Asioista keskustellaan myönteisen kautta.
- Aikuiset tunnistavat tavanomaisen ja huolestuttavan seksuaalisen käytöksen.
- Lapsia ohjataan kunnioittavasti ja ilman häpeää arjen käytösnormeihin.

5) Lasten vessa- ja kehorauha turvataan.

- Lapsella on oikeus yksityisyyteen.
- Kehon satuttamiseen ja loukkauksiin puututaan aina esimerkiksi pisarapuuttumisen kautta.
- Kaikilla on turvallinen olo ryhmässä.

6) Jokainen lapsi saa ikätasoisia tietoa, taitojen harjoitusta sekä myönteisen asenteen sukupuoleen ja seksuaalisuuteen liittyvissä asioissa.

- Lapset saavat tietoa heille tärkeistä asioista.
- Kehotunnekasvatus toteutuu osana yleistä terveystietoa.
- Sukupuolia ei arvoteta tai eriytetä, monenlaisista perheistä kerrotaan myönteisesti.

4.7.6 Lasten mielenkiinnon kohteiden ja osallisuuden huomioon ottamisen tapoja pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa

Henkilöstön tulee toimia sensitiivisesti ja lapsilähtöisesti lapsia havainnoimalla ja lasten aloitteisiin vastaamalla. Henkilöstö hyödyntää lasten ajatusten keräämiseen esimerkiksi sadutusta, haastatteluja, piirtämistä, valokuvausta, kirjallisuutta, ryhmässä näkyviä mediahahmoja. Havaintoja lasten mielenkiinnonkohteista kirjataan ylös ja ne otetaan huomioon toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa.

Oivallista pedagogista otetta osoittaa aikuisen taito ottaa lapselta tuleva impulssi käsillä olevassa hetkessä käyttöön. Silloin kun lapsi saa olla mukana toiminnan suunnittelussa ja saa kokemuksen siitä, että hänen ideansa otetaan käyttöön, hän sitoutuu toimintaan paremmin. Lapselle mielekkään toiminnan suunnittelussa lapsen vahvuuksilla, kiinnostuksen kohteilla ja ominaisella tavalla toimia on tärkeä osa. Lapselle on tärkeää kokea kuuluvansa ryhmään, olevansa arvokas: henkilöstön tehtävä on toteuttaa jokaisen lapsen tuleminen kuulluksi, nähdyksi, tuetuksi ja autetuksi jokaisena päivänä. Haapaveden varhaiskasvatuksessa lapsi on aktiivinen toimija, jota läsnä olevat aikuiset kannustavat myönteisellä palautteella osallistuttaen, vahvistaen näin jokaisen lapsen itsetuntoa ja luoden jokaiselle mahdollisuuden kasvaa osaksi yhteisöä.

4.7.7 Vieras- ja monikielisten lasten suomen/ruotsin kielen oppimisen tukemista

Varhaiskasvatuksessa tuetaan lapsen käyttämiä kieliä. Arvostetaan lapsen äidinkieltä ja tuetaan myös sen säilymistä suomen kielen ohella. Tuetaan lapsen toiminnallista arkea rohkaisemalla häntä vuorovaikutukseen ja itseilmaisuun. Tukena käytetään erilaisia kuvia, tukiviittomia ja muita materiaaleja puhutun kielen ohella.

Suomi toisena kielenä –opetus (S2) tapahtuu arjen tilanteissa. Arkitilanteiden hyödyntäminen suomen kielen opetuksessa tarjoaa lapselle mahdollisuuden osallistua erilaisiin kommunikaatio- ja kielenkäyttötilanteisiin. Aikuisen tulee sanoittaa, kuvailla ja selittää asioita, esineitä, tekemistä ja tunnetiloja lapselle ymmärrettävällä tavalla. Sanoja opetellaan ja toistetaan luontevasti esimerkiksi pukemisessa, ruokailussa, leikeissä ja opetustuokioissa.

Lasta rohkaistaan vuorovaikutukseen toisten lasten kanssa ja kannustetaan kertomaan ajatuksistaan ja tunteistaan. Lasta autetaan rakentamaan itsestään myönteistä käsitystä viestijänä ja kielenoppijana. Haapaveden varhaiskasvatusyksiköiden ryhmien puhelimissa on ladattuna Kääntäjä-sovelluksia, joiden avulla mahdollistetaan esimerkiksi tehtävien ohjeiden ymmärtämistä. Kannustavassa ja myönteisessä ilmapiirissä lapsi innostuu kokeilemaan kieltä aktiivisesti. Vuorovaikutuksen merkitys on keskeinen. Tavoitteena on myös vahvistaa huoltajuutta ja kykyä toimia suomalaisessa yhteiskunnassa lapsen parhaaksi. Lasta tuetaan myös monikulttuurisuuteen kasvamisessa. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea sitä, että lapsi pystyy toimimaan monikielisesti. Asenne on tärkeä, samoin eri kulttuurien tuntemus.

S2 opetuksen toteutuminen ja arviointi ovat varhaiskasvatuksen henkilöstön perustehtävää. Lapsen säännöllinen ja monipuolinen havainnointi ja dokumentointi ovat tärkeä osa S2-opetusta. Lapsen kielen taitotason arviointiin käytetään *Repun takanassa*- ja *Kettu*-testiä. Arvioinnin suorittaa varhaiskasvatuksen erityisopettaja tai tarvittaessa ryhmän varhaiskasvatuksen opettaja. Arvioinnin tarkoituksena on saada tietoa lapsen suomen kielen oppimisesta lapselle itselleen, vanhemmille, häntä hoitavalle ja opettavalle henkilöstölle, sekä seuraavalle kasvatus- ja opetusasteelle.

Lapselle laaditaan henkilökohtainen S2 -opetussuunnitelma (Liite 6.), joka liitetään osaksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa. Suunnitelman laatimisesta vastaa ryhmän varhaiskasvatuksen opettaja ja sen toteutuksesta vastaa ryhmän henkilökunta.

4.7.8 Perheen kieli- ja kulttuurivalintoihin ja äidinkielen tukemiseen liittyvää yhteistyötä ja käytäntöjä

Kun vieraskieliselle lapselle haetaan varhaiskasvatuspaikkaa, samalla sovitaan tutustuminen tulevaan varhaiskasvatusyksikköön ja mahdollisen tulkkipalvelun tarve tähän tutustumiskäyntiin. Tutustumiskäynnillä tehdään S2-suunnitelma, johon kirjataan myös lapsen kotikieli ja sen käyttölaajuus. Lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa, huoltajien kanssa sovitaan yhdessä kieleen liittyvistä käytännöistä ja toimintaperiaatteista. Haapavedellä käytössä on etätulkki- palvelut. Varhaiskasvatuksessa pyritään avoimuuteen eri kulttuuri- ja kieliryhmien välillä. Tutustutaan eri tapoihin ja arvoihin, esimerkiksi esittelyjen, tutustumisien, avoimen keskustelun ja vuorovaikutuksen avulla.

Erilaisten kieli- ja kulttuuriryhmien kulttuuriperimää kunnioitetaan Haapaveden varhaiskasvatuksessa. Lapsen kulttuuri- ja kieli-identiteetin myönteistä kehittymistä tuetaan huomioimalla ryhmässä olevien lasten äidinkieli ja kulttuuri toiminnassa. Esimerkiksi käyttämällä lapsen äidinkieltä osana arjen toimintaa, kuten toivottamalla huomenta myös lapsen äidinkielellä.

5. LAPSEN TUKI

5.7.1 Lapsen tuen järjestämistä ohjaavat paikalliset periaatteet ja käytännöt

Kun lapsella ilmenee kehitykseen tai oppimiseen liittyviä haasteita tai henkilöstöllä ilmenee huoli lapsen hyvinvoinnista, ollaan heti yhteydessä huoltajaan ja konsultoidaan varhaiskasvatuksen erityisopettajaa. Veo työskentelee säännöllisesti lapsiryhmissä havainnoiden lapsia sekä suunnitellen yhdessä henkilökunnan kanssa ryhmälle sopivia tukitoimia. Myös huoltajan ilmaisemaan huoleen lapsesta suhtaudutaan vastuullisesti. Lasta tuetaan tarpeen mukaan, myös silloinkin, kun huoltajat eivät ole valmiita sitoutumaan yhteistyöhön. Lapsen varhaiskasvatuksesta vastaavilla henkilöillä ja tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin osallistuvilla henkilöillä on salassapitovelvollisuuden estämättä oikeus saada toisiltaan ja luovuttaa toisilleen sekä varhaiskasvatuksen järjestäjälle ja tuottajalle sellaiset tiedot, jotka ovat varhaiskasvatuksen järjestämisen, tuottamisen ja tuen arvioinnin kannalta välttämättömiä (varhaiskasvatuslaki 41§). Lapsen asioihin liittyen tehdään monialaista yhteistyötä. Haapaveden kaupungissa toimii palveluohjaus, jonne huoltajat ja varhaiskasvatuksen henkilöstö voivat olla yhteydessä, kun varhaiskasvatuksessa annetut tukitoimet eivät ole riittäviä turvaamaan lapsen suotuisaa kasvua, kehitystä ja oppimista. (Katso luku 3.4) Yhteistyötä ja sen käytäntöjä kehitetään jatkuvasti. Yhteistyön pohjana on aina lapsen etu.

5.7.2 Lapsen tuen tarpeen arviointiin liittyvät käytännöt ja vastuut

Kun tuen tarvetta arvioidaan, huoltajien kanssa käydään keskustelu esimerkiksi *Lapset puheeksi* menetelmää käyttäen. Keskustelun pohjana on henkilökunnan havainnot lapsesta vertaisryhmässä sekä huoltajan havainnot lapsesta kotona. Ryhmän opettaja kutsuu havainnointiin ja tuen tarpeen arviointikeskusteluihin mukaan myös varhaiskasvatuksen erityisopettajan. Tarvittaessa mukaan kutsutaan myös lapsen kanssa toimivat yhteistyötahot.

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja voi tehdä tarvittaessa yhdessä ryhmän varhaiskasvatuksen opettajan kanssa lähetealoitteen puhe- ja/tai toimintaterapiaan. Veo toimittaa lähetealoitteen lastenneuvolaan.

.

5.7.3 Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa: pedagogiset, rakenteelliset ja hoidolliset tuen muodot

Lapselle annetaan tukea ensisijaisesti omassa ryhmässä lapsen tarpeiden mukaisesti. Pedagogisia järjestelyjä ovat esimerkiksi varhaiskasvatuksen erityisopettajan antama tuki lasta tai henkilöstöä ohjaamalla, kommunikointia tukevat keinot, kuten viittomat ja kuvat, sekä erityisten apuvälineiden hyödyntäminen ja erilaisten terapiapalvelujen antama ohjaus. Rakenteellisia järjestelyjä ovat esimerkiksi ryhmäkoon pienentäminen ja riittävä määrä henkilöstöä. Lisäksi lapselle pyritään löytämään sopivin ryhmä ja määrittämään lapsen hoitopäivän pituus lapsen jaksamista ja tarpeita vastaavaksi aina kun se on mahdollista. Henkilöstön erityisosaamisen lisääminen erilaisilla koulutuksilla vahvistaa lapsen tarvitseman tuen toteutumista. Hoidollista tukea voidaan toteuttaa missä tahansa Haapaveden varhaiskasvatuksen yksikössä henkilökunnan saatua sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisten ohjausta ja konsultaatiota.

5.7.4 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman täydentäminen tuen näkökulmasta, tuen suunnitelman laatimiseen ja arviointiin liittyvät vastuut ja käytännöt

Ryhmän varhaiskasvatuksen opettajat vastaavat vasun ja tarvittavan tuen suunnitelman laatimisesta sekä sen arvioinnista yhteisymmärryksessä lapsen, huoltajien ja mahdollisten monialaisten toimijoiden kanssa. Veo osallistuu tuen suunnittelu- ja arviointiprosesseihin kaikilla tuen tasoilla. Ryhmän varhaiskasvatuksen opettaja kutsuu veon mukaan tuen arviointikeskusteluun huoltajien kanssa. Lapsen tarvitsema tuki kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Lapsen tarvitseman tuen taso merkitään lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan tuen osioon. Tuen suunnittelu perustuu lapsen vahvuuksiin ja siinä hyödynnetään lapsen mielenkiinnonkohteita.

Mikäli ryhmässä ei ole varhaiskasvatuksen opettajaa, esihenkilö määrittää vasujen laatimisesta vastaavat varhaiskasvatuksen työntekijät. Tuen suunnitelma arvioidaan vähintään kerran toimikauden aikana. Arvioinnin perusteella lapsen tuen tavoitteita voidaan täsmentää ja samalla kohdistetaan arviointia ryhmän toimintatapoihin ja oppimisympäristöihin.

5.7.5 Lasten ja huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön käytännöt tuen aikana

Tuen aikana kiinnitetään erityistä huomiota lapsen päivittäiseen kuulumisten vaihtoon kodin ja päiväkodin välillä. Näin saadaan yhteinen ymmärrys siitä, miten lapsen arki sujuu erilaisissa

toimintaympäristöissä ja ovatko suunnitellut tukitoimet riittävät. Huolehditaan että lapsi tulee kuulluksi sekä nähdyksi arjessa, ja on tietoinen harjoiteltavista taidoista. Lapselle avataan ikätasoisesti harjoiteltavia asioita ja tuen menetelmiä.

5.7.6 Monialainen yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken tuen järjestämisessä sekä tuen vaikutusten seurannassa ja arvioinnissa

Monialaista yhteistyötä toteutetaan ensisijaisesti huoltajan suostumuksella. Varhaiskasvatuksen monialaiset yhteistyötahot kokoontuvat vuosittain uuden toimintakauden alussa ja sen koolle kutsumisesta vastaa varhaiskasvatuspäällikkö. Monialaisessa yhteistyössä jokainen taho tuo ryhmään oman asiantuntijuutensa lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen tukemiseksi. Kun toimijoita on paljon, on avoin tiedonkulku sekä vuorovaikutus päivittäisissä kohtaamisissa erityisen tärkeää. Esimerkiksi, kun terapeutti käy varhaiskasvatusyksikössä, on varattava hetki aikaa henkilöstön ja terapeutin yhteiselle keskustelulle. Näin varmistetaan, että terapian ja varhaiskasvatuksen tavoitteet ovat samansuuntaiset. Tuen vaikutuksia seurataan ja arvioidaan säännöllisesti. Lapsen vasukeskusteluun kutsutaan huoltajan ja lapsen lisäksi mahdolliset monialaiset yhteistyötahot.

5.7.7 Toiminta siirtymävaiheissa ja tiedonsiirtoon liittyvät käytännöt varhaiskasvatuksen aikana ja siirryttäessä esiopetukseen

Lapsen vaihtaessa varhaiskasvatusryhmää, ryhmän vastuhenkilö siirtää lapsen vasun uuteen toimipaikkaan. Tällöin käydään myös *Saattaen vaihto* -keskustelu lapsen asioista. Lapsen vasua ei koskaan luovuteta huoltajalle, vaan siirrosta vastaavat aina ryhmän työntekijät. Huoltajalle voidaan antaa kopio lapsen vasusta sitä pyydettyä. Esiopetukseen siirryttäessä jokaisesta lapsesta täytetään *Minusta tulee esikoululainen* -tiedonsiirtolomake (liite 7.), johon kirjataan lapsen saama tuki ja mahdollinen monialainen yhteistyö. Varhaiskasvatuksessa olevan lapsen lomakkeen täyttämistä vastaa varhaiskasvatuksen työntekijä. Mikäli lapsi on ollut kotihoidossa lomakkeen voi täyttää huoltaja, kerho-ohjaaja tai neuvolan terveydenhoitaja. Esiopetukseen siirryttäessä käydään myös *Saattaen vaihto* -keskustelu tulevan esiopettajan kanssa. Mikäli keskustelu käydään kasvotusten, luovutetaan *Minusta tulee esikoululainen* -tiedonsiirtolomake varhaiskasvatuksen opettajan toimesta tulevalle esiopettajalle. Jos *Saattaen vaihto* keskustelu käydään puhelimitse, ryhmän varhaiskasvatuksen opettaja toimittaa lomakkeen esihenkilön kautta sisäisessä postissa tulevalle esiopettajalle.

5.7.8 Tehostetun ja erityisen tuen sekä tukipalveluiden hallintopäätösmenettelyt (huoltajan ja lapsen kuuleminen sekä päätöksen laatiminen, muuttaminen ja kumoaminen)

Haapaveden varhaiskasvatuksessa tehostetun ja erityisen tuen sekä tukipalveluiden hallintopäätökset tekee varhaiskasvatuspäällikkö. Haapaveden varhaiskasvatuksessa tukipalveluita voi olla esimerkiksi tulkitsemis- ja avustamispalvelut sekä apuvälineet. Ennen hallintopäätöksen tekemistä huoltajaa ja lasta kuullaan vasukeskustelun yhteydessä. Lapsen kuulemisessa huomioidaan lapsen ikä ja kehitystaso. Lapsen tuen tarpeet kirjataan selkeästi varhaiskasvatussuunnitelmaan ja se toimii perusteluna hallintopäätökselle. Päätökseen liitetään valitusosoitus huoltajille. Hallintopäätös muutetaan tai kumotaan, mikäli tuen tarve muuttuu.

5.7.9 Tuen tasot

Lapselle määritellään aina yksilökohtaisesti sopivin tuen taso, tuen muodot ja tavoitteet, mikäli laadukas pedagogiikka ei vastaa lapsen yksilöllisiä tuen tarpeita.

Yleinen tuki

Lapsen saama yleinen tuki toteutetaan lapsen omassa ryhmässä heti tuen tarpeen ilmettyä. Yleinen tuki ei edellytä hallintopäätöstä mutta se kirjataan lapsen vasuun. Yleinen tuki järjestetään varhaiskasvatuksen opettajan ja muun henkilöstön sekä huoltajien ja mahdollisten muiden toimijoiden kanssa tehtävänä yhteistyönä. Vasu laaditaan yhteistyössä lapsen ja huoltajan sekä veo:n kanssa.

Tehostettu tuki

Kun lapsen saama yleinen tuki ei riitä, suunnitellaan yksilöllisesti ja yhteisöllisesti toteutettavaa tehostettua tukea. Lapsi saa tehostettua tukea siinä ryhmässä, jossa hän on. Varhaiskasvatuksen opettaja yhdessä veo:n, lapsen, huoltajien ja muiden mahdollisten toimijoiden kanssa suunnittelee ja kirjaa tehostetun tuen tavoitteet ja tuen toteuttamisen menetelmät lapsen vasuun. Vasu toimii perusteluna tehostetusta tuesta tehtävälle hallintopäätökselle. Hallintopäätöksen tekee Haapaveden kaupungin varhaiskasvatuspäällikkö. Hallintopäätöstä tehtäessä huomioidaan myös mahdolliset asiantuntijalausunnot.

Vasuun kirjattua tehostetun tuen suunnitelmaa arvioidaan vähintään kerran vuodessa ja lisäksi tuen tarpeen tai oppimisympäristön muuttuessa. Lapsen mielipidettä ja toivomuksia kuullaan. Tuen tarpeen arvioinnissa ovat mukana kaikki tuen toteuttamisessa olevat tahot. Tehostetun tuen tarpeen

päätyessä tai tuen tason muuttuessa, hallintopäätöksen tehostetun tuen muuttamisesta tai kumoamisesta tekee Haapaveden kaupungin varhaiskasvatuspäällikkö.

Erityinen tuki

Erityinen tuki on vahvin tuen tasoista ja lapsi on oikeutettu siihen, kun yleinen tai tehostettu tuki ei ole riittävä. Lapsen tuen tarpeen vaatiessa tuki voidaan aloittaa suoraan erityisen tuen tasolta lapsen vammasta, sairaudesta, kehityksen viivästyästä tai muun merkittävän toimintakykyä alentavan oppimisen ja kehityksen tuen tarpeesta johtuen. Lapsi saa erityistä tukea pääsääntöisesti siinä ryhmässä, jossa hän on. Varhaiskasvatuksen opettaja yhdessä veo:n, lapsen, huoltajien ja muiden mahdollisten toimijoiden kanssa suunnittelee ja kirjaa erityisen tuen tavoitteet ja tuen toteuttamisen menetelmät lapsen vasuun. Vasu toimii perusteluna erityisestä tuesta tehtävälle hallintopäätökselle. Hallintopäätöksen tekee Haapaveden kaupungin varhaiskasvatuspäällikkö. Hallintopäätöstä tehtäessä huomioidaan myös mahdolliset asiantuntijalausunnot.

Vasuun kirjattua erityisen tuen suunnitelmaa arvioidaan vähintään kerran vuodessa ja lisäksi tuen tarpeen tai oppimisympäristön muuttuessa. Lapsen mielipidettä ja toivomuksia kuullaan. Tuen tarpeen arvioinnissa ovat mukana kaikki tuen toteuttamisessa olevat tahot. Erityisen tuen tarpeen päätyessä tai tuen tason muuttuessa, hallintopäätöksen erityisen tuen muuttamisesta tai kumoamisesta tekee Haapaveden kaupungin varhaiskasvatuspäällikkö.

Lapsi voi ohjautua pidennetyn oppivelvollisuuden piiriin esimerkiksi vaikean vammaisuuden tai sairauden vuoksi. Päätös pidennetyn oppivelvollisuuden aloittamisesta tehdään pääsääntöisesti ennen oppivelvollisuuden alkamista ja se edellyttää aina vahvaa monialaista yhteistyötä. Pidennetyn oppivelvollisuuden ensimmäinen vuosi voi toteutua joko varhaiskasvatuksen esiopetusryhmässä tai muussa varhaiskasvatusryhmässä. Toinen vuosi voi toteutua joko varhaiskasvatuksen esiopetusryhmässä tai koulun esiopetusryhmässä.

6. VAIHTOEHTOISEEN PEDAGOGIIKKAAN TAI ERITYISEEN KATSOMUKSEEN PERUSTUVA VARHAISKASVATUS

Tällä hetkellä Haapaveden kaupungissa ei ole varhaiskasvatusta, joka perustuisi vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen.

7. TOIMINNAN ARVIOINTI JA KEHITTÄMINEN VARHAISKASVATUKSESSA

7.2.1 Miten varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista seurataan, arvioidaan ja kehitetään varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa

Arviointi perustuu lasten varhaiskasvatussuunnitelmiin, tiimien ja perhepäivähoidon ryhmävasuihin, päiväkotien ja perhepäivähoidon toimintasuunnitelmien arviointiin sekä asiakastytyytyväisyys- ja henkilöstökyselyihin ja yksilö- ja ryhmäkohtaisiin kehityskeskusteluihin. Varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista seurataan, arvioidaan ja kehitetään kaupungin jokaisessa varhaiskasvatusyksikössä, ensisijainen vastuu on esihenkilöillä. Vasua arvioidaan ja kehitetään vuosittain ennalta sovitut osa-alueet kerrallaan. Seurannan, arvioinnin ja kehittämisen vastuu on jokaisella varhaiskasvatuksen työntekijällä. Varhaiskasvatuksen työntekijä osallistuu muun muassa varhaiskasvatuksen työpajoihin ja koulutuksiin, sekä reflektoi omaa toimintaansa lapsiryhmässä viikoittaisissa tiimipalavereissa. Tiimipalavereissa arvioidaan koko tiimin toimintaa pedagogisesta näkökulmasta ja kehitetään arvioinnin perusteella ryhmän toimintaa, arvioinnin pohjana käytetään tiimikokousmuistiota. Varhaiskasvatussuunnitelman seurannasta ja päivittämisestä vastaa yksiköiden esimiehistä koostuva seurantaryhmä. Samalla päivitetään myös kaupungin nettisivuilla olevat tiedot sekä tarvittavat asiat kaupungin varhaiskasvatussuunnitelmaan. Päivitetty vasu otetaan käyttöön uuden toimintakauden alkaessa.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma päivitetään vähintään kerran vuodessa. Päivittämisen yhteydessä arvioidaan yhdessä lapsen, huoltajan ja mahdollisten muiden tahojen kanssa miten yhdessä sovitut toiminnan tavoitteet ja sopimukset ovat toteutuneet. Lapsen tarvitsema tuki kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Tuen toteutumista ja vaikutuksia seurataan ja arvioidaan säännöllisesti, vähintään kahdesti vuodessa. Aina tuen tarpeen tai toimintaympäristön muuttuessa suunnitelma tulee päivittää. Veo osallistuu tuen suunnittelu- ja arviointiprosesseihin kaikilla tuen tasoilla.

7.2.2 Miten lapsilta, huoltajilta ja muilta yhteistyötahoilta saatua palautetta kerätään ja hyödynnetään laadun ylläpitämisessä ja parantamisessa

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on ottaa kehittämisen kohteeksi sekä arvioida vasua vuosittain eri osa-alueiden näkökulmasta. Keväällä sovitaan seuraavan vuoden kehittämisen kohteet. Kauden aikana kehittämistyötä tehdään esihenkilöiden johdolla työpajatyypisesti eri yksiköiden henkilöstöä

yhdistellen. Keväällä varhaiskasvatussuunnitelmaa arvioidaan työpajoissa painottaen kyseisen kauden teemoja ja sovitaan tulevan kauden kehittämiskohteet. Keväällä järjestetään huoltajille ja lapsille mahdollisuus arvioida kehittämisen kohteena ollutta asiaa erikseen sovittavalla tavalla, kuten kyselyt tai toiminnalliset vanhempainillat. Tästä vastaavat esihenkilöt.

Huoltajille on kehitteillä netissä täytettävä asiakastyytyväisyyskysely, joka mahdollistaa jatkuvan palautteen antamisen. Asiakastyytyväisyyskysely löytyy Haapaveden kaupungin nettisivuilta varhaiskasvatuksen alta sekä jokaisen ryhmän eteistilasta QR-koodin takaa. Arvioinnin kohteena olevan teeman vaihtuessa huoltajilta kerätään palautetta ja mielipiteitä sähköisillä kyselyillä. Myös lapsilta kerätään palautetta toiminnasta muun muassa haastattelemalla, keskustelemalla, valokuvaamalla, kuvilla ja eleillä (esim. peukkua näyttämällä). Lapsilta saatua palautetta käytetään ryhmän toiminnan arvioinnissa ja kehittämisessä. Huoltajien palautteesta saadut tulokset toimitetaan eteenpäin kasvatus- ja koulutuslautakunnan tietoon sekä tahoille, joita palaute koskee, esimerkiksi ruoka- ja siivoushuoltoon. Saadut tulokset julkistetaan huoltajien ja henkilöstön nähtäville netissä Haapaveden varhaiskasvatuksen sivuilla puolivuositain.

Haapaveden varhaiskasvatusta kehitetään saadun palautteen pohjalta.